№ 155 ՇԱԲԱԹ, 18 ՅՈՒԼԻՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 18 ՅՈՒԼԻՍԻ № 155

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ. Առանձին համարները ՍՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր տողատեղէն 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔ. ՈՒՊՐԱՎԱՅԻՑ

Ի նկատի ունենալով, որ այժմ շատ առատ ջուր է սպառվում՝ ինչպէս լոգարանների, նոյնպէս և ազգաբնակութեան կողմից, որ մեծ թւով ներկայումս մնացել է քաղաքում, հետևաբար և քաղաքային ջրմուղին անկարող է լինում բաւարարել ազգաբնակութեան պահանջը, չը նայած որ քաղաքին ջրմուղին մատակարարում է ջուր օրական 1.500,000 դոյլ, այսինքն մի այնպիսի քանակութիւն, որպիսից աւելին Աւճալեան ջրմուղին մատակարարել ֆիզիքապէս անկարող է, դրա համար և Քաղաքային Ուպրավան առաջարկում է բարձրադիր շրջաններում ապրող ազգաբնակութեանը (Բեթղեհէմի, Վօգնեսենսկայա, Դաւիդովսկայա փողոցների, Վէրայի, Դիդուբէի, Չավճավձէ, Խարփուխի, Հավլաբարի, Նաւթլուղի շրջանների) ունենալ ջրի տակառներ և այդպիսիները գիշեր ժամանակ լցնել ջրով, որպէս զի կարելի լինի ցերեկները բանեցնել։

առ. 476. 1—1

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ

1) Հռիփսիմեան օրիորդաց դպրոցի համար մի համապատասխան ՈՒՍՈՒՑԻՉ ռուսաց լեզուի, գրականութեան և պատմութեան համար, շաբաթական 23 դասով և տարեկան 1700 ռուբլի ռոճիկով։

2) Հռիփսիմեան օրիորդաց և Մարիամեան արական դպրոցների համար մի մասնագէտ նկարչութեան ՈՒՍՈՒՑԻՉ, շաբաթական 26 դասով. դասագինն է 60 ռ.։

Ցանկացողները դիմումի հետ պէտք ներկայացնեն նաև իրանց վկայականները կամ նրանց վաւերացրած պատճէնները դպրոցների հոգաբարձութեանը մինչև օգոստոսի 15-ը հետևեալ հասցէով՝ Баку, Попечительству Армянскихъ школъ, Гимназическ. ул. д. Армянск. Человѣколюб. О-ва. առ. (օ. մ.) 467. 3—3

«ՄՇԱԿԻ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԾԱԽՎՈՒՄ Է
Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ կազմած

ՍԱՍՈՒՆԻ ՔԱՐՏԷԶԸ

փոքրադիր։ Հատը 5 կոպէկ։ Ծանապարհածախքով հատը 8 կ.։ Գումարով գնողներին զեղչ

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեք օրվայ տևողութիւնից յետոյ՝ յուլիսի 13-ին վերջացաւ Մոսկվայի համագումարը։

Նախաձեռնութիւնը պատկանում էր համառուսական քաղաքների միութեանը։ Եւ նա էլ դրել էր համագումարի առաջ պետական մի շատ կարևոր նպատակ. ստեղծել զօրքի ու նրա թիկունքի համար այնպիսի պայմաններ, որոնք ապահովէին մեր յաղթանակը ներկայ հսկայական կռւում։

Որո՞նք են այդ պայմանները, որոնց ստեղծումը կախված է հասարակական կազմակերպութիւններից։

Առաջին պայմանն այն է, որ զօրքը ոչ մի կարօտութիւն չը զգայ իր անոթի ու ռազմամթերքի պաշարի մէջ։

Մի տարվայ ջանքերից յետոյ, այսօր գոհունակութեամբ կարող ենք արձանագրել, որ զօրքի պարէնաւորման, անօթի, պաշարի պատասխանատու գործը, շնորհիւ քաղաքների, գեմստվային միութիւնների ու կօօպերատիվ կազմակերպութիւնների, ներկայումս դրված է կանօնաւոր հիմքերի վրա։

Մնում է ռազմամթերքներ մատակարարելու խնդիրը, առ այժմ նա կազմակերպման շրջանումն է։

Երկրորդ պայմանը զօրքի թիկունքի՝ ժողովրդական կեանքի ապահովութեան հարցն է. դա էլ կազմում էր համագումարի ամենաէական նպատակը։ Ու դա և՛ բնական է, և՛ տրամաբանական։ Որովհետև ժողովրդական կեանքի խանգարումը կարող էր վատ ազդել գործող զօրաբանակի և առ հասարակ զօրքի վրա։

Բարեբաղդաբար՝ այդ կեանքը խանգարված չէ դեռ. կայ թանգութիւն, որը եթէ հնարաւոր չէ բոլորովին վերացնել, հնարաւոր է մեղմացնել։ Օրինակ՝ հացը թանգացել է, բայց նրա պակասութիւնը երբեք չէ զգացվել, և հիմք կայ կարծելու, որ չի էլ զգացվի, եթէ շուկան ու նրա գործողութիւնները դրվեն նորմալ պայմանների մէջ։

Համագումարը, որ ունեցել է իր ձեռքի տակ 200-ից աւելի անկէտային կարծիքներ, զբաղվել է թանգութեան պատճառները պարզելու և նրանց դէմ կռւելու միջոցների մշակութեամբ։

Միջոցները երկու տեսակի կարող են լինել՝ տնտեսական և վարչական. մանրամասն տեղեկութիւնները առայժմ պակասում են։

Այսքանը միայն յայտնի է, որ համագումարը կանգ է առել այն պատճառների վրա, որոնք վաղուց արդէն շեշտված են. հաղորդակցութեան խանգարումը, մթերքների արտահանութեան արգելումը զանազան շրջաններից, հասարակական կազմակերպութիւնների բացակայութիւնը, սակագների պակասութիւնը և այլն։

Չենք կասկածում, որ համագումարի որոշումները վճռական նշանակութիւն կունենան աննօրմալ պայմանները վերացնելու գործում և որ կառավարութիւնը՝ պետական բարձր շահերից դրդված՝ նպաստաւոր լուծումն կը տայ հասարակական լիազօր մարմինների դիմումներին, որքան որ այդ կախված է իրանից։

Մասնաւորապէս քաղաքների առաջ կանգնած է մի անհրաժեշտութիւն. կարգաւորել սակագնի խնդիրը և միացեալ ոյժերով կազմակերպել մթերքներ գնելու գործը։

Սակագների այժմվայ ձևը աննպատակայարմար է։ Փոխանակ առանձին քաղաքների, կարելի է ունենալ մի ընդհանուր մաքսիմում սակագին որոշ շրջանների համար, թէկուզ Թիֆլիսի, Քութայիսի, Երևանի, Գանձակի ու Բագուի նահանգների համար։

Մթերքների մատակարարութեան գործը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ կը լինէր ստեղծել մի ուրոյն շրջանային մարմին, թէկուզ հէնց վերոյիշեալ քաղաքների ու միջավայրի հասարակական կազմակերպութիւնների և կօօպերացիաների ներկայացուցիչներից, որը, տեղական շուկաների պահանջների համաձայն, հաւասարապէս կը հոգար կարիքները, և մթերքների բաշխումը կը կատարէր։

Ներկայ համագումարը պատասխան է տալիս այդ հարցերին։

Հաւատացած ենք, որ համառուսական քաղաքների միութիւնը, ձեռք ձեռքի տուած գեմստվային միութեան հետ, որոնց մէջ համախմբված են այսօր երկրի բոլոր կենսունակ ու առաջադէմ ոյժերը, կօօպերացիաների գործակցութեամբ, միահամուռ ոյժերով կարող կը լինի սերտ կապ հաստատել ժողովրդի ու զօրքի միջև, կարգաւորելով թէ ժողովրդի անօթի գործը և թէ ապահովելով զօրքի պարէնաւորումը։

Այդպիսի համերաշխ գործակցութեամբ միայն կարելի է ապահովել յաղթանակը։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յուլիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յուլիսի 15-ին ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն էր։

Օլթիի ուղղութեամբ մեր հետախոյզ զինուորները յարձակում գործեցին թիւրքական զինուորական կայանների վրա՝ Գիւլի-Բաղդադ սարալանջում, և թիւրքերից շատերին սրի անցկացրին։

Մնացած զօրաճակատում ռազմի ընդհարումներ տեղի չունեցան։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
15—16 յուլիսի

ՍՈԼՈՒՆ.—Միտիլէն կղզուց տեղեկացնում են, որ յուլիսի 13-ին դաշնակիցների մի աէրօպլան աւերեց գազային գործարանը Զմիւռնիայում։

Դաշնակից նաւատորմը անընդհատ ռմբակոծում է մի քանի օր շարունակ Դարդանէլի ներքին ամրութիւնները։

Կ. Պոլսից յուլիսի 12-ից հաղորդում են, որ Փոքր Ասիայից բերված երկու նոր դիվիզիաները ուղարկվել են Գալիպօլի թերակղզին։ Օգոստոսի սկզբին թիւրքերը մտադիր են գեներալ Սանդերսի հրամանատարութեամբ նոր յարձակում գործել դաշնակիցների վրա։

ՓԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Ոչինչ էական տեղի չունեցաւ, բացի նրանից, որ մեր զօրքերն աննշան կերպով առաջացան աջ զօրաթևում և մեր օդագնացները ռումբեր նետեցին թշնամու աէրօպլանների նոր կայանի վրա՝ Չանակից դէպի հիւսիս՝ և առաջ բերին մեծ հրդեհ»։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ Ահա հինգերորդ օրն է՝ դաշնակից նաւատորմը մեծ եռանդով ռմբակոծում է Դարդանէլի բերդերը։

◆ «Н. В.»-ին հեռագրում են Սեվաստոպոլից, որ ռուսաց ռազմանաւերը նորից ռմբակոծեցին Երէգլին։ Ծովամերձ մասն ամբողջովին աւերված է։ Տեղի ունեցան մի քանի պայթում ու հրդեհ։

◆ «Б. В.»-ն հաղորդում է, որ Թիւրքիան մինչև օրս չէ պատասխանել բալկանեան նոտային, ուստի և Հռոմում վճռվել է այս երկու օրս Թիւրքիային ուղարկել վերջնագիր և 24 ժամ անցնելուց յետոյ սկսել պատերազմական գործողութիւններ Թիւրքիայի դէմ։

◆ «Times»-ի թղթակիցը հեռագրում է Սօֆիայից, որ, չը նայած Թիւրքիայի հետ կապած համաձայնութեան, Բուլգարիան իբր թէ մնալու է չէզոք և թոյլ չի տալու անցկացնել պատերազմական իրեր գաղտնի կերպով։ «Times»-ը իր կողմից այդ առիթով կասկած է յայտնում։

◆ Ինչպէս հաղորդում են, ֆօն-դէր-Գոլց-փաշան յայտնել է, թէ Դարդանէլը անմատչելի է և պատերազմը կը վճռվի Եւրոպայի կենտրոնում։

◆ Թիւրքիան Բուլգարիայում ձեռք է բերել մեծ թւով ռազմամթերք։

◆ Գերմանացիք յայտնում են, որ Ռումինիան դէմ է քառեակ համաձայնութեանը. 1000 վագօն ռազմամթերքով լի՝ եկել են Թիւրքիա Ռումինիայի վրայով։

◆ Մարմարա ծովում անգլիական մի սուզանաւ ջրասուզել է թիւրքական մի շոգենաւ։

ՎԱՆԸ ԱԶԱՏԱԳՐՎԵԼՈՒՑ ՅԵՏՈՅ

—

Լուսեր քերացիկ կեանքից

◆ Թիւրք գերիները.— Գեներալ Ն. յունիս 22 № 31 հրամանագրով կը յանձնարարէ հետևեալը. «Գերի թիւրքուհիները և քիւրդուհիները, որոնք կը գտնուին ամերիկեան և զուիցերիական միսիոնարներու քով, յունիս 23-էն սկսեալ կը թողնուին իրենց տունները մեկնելու։ Ուստի պատասխանատւութիւն կը դնեմ Վանի շրջանապետներու վրայ այս կիներու ապահովութեան և իրենց գոյքերու, հողերու և ցանքերու ազատ տիրապետութեան համար»։

◆ Վանի Թիւրքերը.—Կը լսենք թէ Վանի փախստական Թիւրքերը խնդրագիր տուած են ռուս. զինուորական իշխանութեան, որով հնազանդութիւն կը յայտնեն և կը խնդրեն արտօնութիւն վերադառնալու իրենց տեղերը։ Այս խնդրանքը լաւ ընդունելութիւն գտած է զինուորական իշխանութեան կողմէ, ինչպէս կը տեղեկանանք։

◆ Հունձքերը.—Ամեն կողմէ բազմաթիւ գիւղացիներ առաջնորդարանը դիմելով լծկան կենդանիներ կը խնդրեն իրենց հունձքերը վերցնելու և կալսելու համար։ Այս հետզհետէ աւելցող պահանջներու հանդէպ առաջնորդարանը դիմած է Եղբայրական Օգնութեան տեղւոյս մասնաճիւղին, որ խոստացած է հնար եղածը ընել, գիւղացիներուն տաւար հայթայթելու համար։

◆ Գերմանական շրջանակը, դրամի չգոյութեան և իր մօտ տեղաւորուած Թիւրք գերիներու մէջ տարածուած համաճարակէն չվարակուելու համար, որոշած է ցրուել իր պահած հայ որբերը։ Ասոնցմէ մաս մը պիտի վերցնէ «Մի բաժակ թէյ» կանանց ընկերութիւնը։ Այս վերջինը առաջնորդի միջոցով պիտի խնդրէ գերմանական միսիոնարութենէն, որ այդ նպատակով առժամապէս ընկերութեան տրամադրութեան տակը դրուի իրենց որբանոցի մէկ շէնքը։

◆ Անուանում.—Արմենակ Եկարեան նշանակուած է գաւառական ժանդարմերիի ընդհանուր շրջանի հրամանատար։

◆ Վանի ռուս բանակի գեներալ Ն.-ին, իբրև մեծարանքի և երախտագիտութեան նշան, մատուցուեցաւ նկարիչ վանեցի Փանոս Թէրլէմէզեանի ամենայաջող նկարներէն մէկը՝ «Վարագայ լեռան տեսարանը Ձմեռուան ձիւնով»։ Վանի հայութեան անունով այս նուէրը ներկայացուցին Խորէն ք. Բէկզիւլեան, Փանոս Թէրլէմէզեան, Ա. Թէրզիբաշեան և Իգնատիոս Հիւսեան։

◆ Փոստային հաղորդակցութիւն.— Վան-Արտամետ-Ոստան-Շատախ գծի համար պօստ հաստատուած է։ («Վան-Տոսպ»)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
16 յուլիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Դվինայի և Նէմանի միջև էական փոփոխութիւններ չը կան։

Նարևվի զօրաճակատում, ուր շարունակվում են մի շարք յամառ կռիւներ, ռազմաճակատի ընդհանուր գիծը յուլիսի 15-ին չը փոխվեց։ Հակառակորդը կրեց շատ մեծ կորուստներ Նարևվի ձախ ափում ամրանալու փորձի ժամանակ, Շկվա գետի ակունքի մօտ։

Ռօժան շրջանում թշնամին խոշոր ոյժերով փորձում էր առաջանալ Նարևվի և Օրժ գետի միջև, սակայն այդ նրան չաջողվեց։

Պրուտ գետի վրա ուժեղ հրային կռիւ է։ Սէրօցկ-Պուլտուսկ ուղղութեամբ կռիւը Նարևվի երկու ափերում ունէր հանդիպման բնոյթ։

Վիսլայի ձախ ափում մենք ետ մղեցինք թշնամու առաջապահ զօրամասերին. Գուրա-Կալվարիա-Գրօյեցա ուղղութեամբ։

Վիսլայի և Վէպրժի միջև լռութիւն է։ Վէպրժի և Բուգի միջև թշնամին յուլ 14-ին կրեց ահագին կորուստներ Մայդան-Օստրովսկի գիւղի մօտ և Գրուբէշովից դէպի հիւսիս, ուր Տերատին-Աննոպօլ զօրաճակատում մենք ամբողջ օրը վանում էինք թշնամու շեշտակի յարձակումները։ Յուլիսի 15-ին թշնամու զօրքերը սաստիկ մասնակի յարձակումներ էին գործում Մայդան-Օստրովսկիի վրա, նաև Վօյսլավիցէից դէպի արևելք և Կուլակովիցէ գիւղի մօտ։ Կամենկի մօտ աւստրիական վեց զօրագունդ առաճանաբար անցնում էին Բուգը, ըստ որում թշնամին կարողացաւ գրաւել մեր խրամատների մի մասը, սակայն յուլ. 15-ի առաջանալու նոր փորձերի ժամանակ հակառակորդը լիակատար անկարգ փախուստի դիմեց գետի այն կողմը մեր հակայարձակումից, ընդ ամէն մի օրվայ մէջ Սօկալի և Կամէնկի մօտ մենք գերեցինք մօտ 1500 հոգի։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
16 յուլիսի

ՓԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Արտուայում, Սուշէից դէպի հիւսիս, գերմանացիք ուժեղ ռմբակոծութիւնից յետոյ գիշերով երեք կէտում յարձակում գործեցին մեր դիրքերի վրա, բայց կատաղի կռւից յետոյ վանվեցին խրամատներից։ Երէկ երեկոյեան Սուասոնը ենթարկվեց ռմբակոծութեան։ Արգօններում, Ֆօնտէն-օ-Շարմ շրջանում, թշնամին փորձեց յարձակում գործել մեզ վրա, բայց ցիրուցան արվեց հրացանային կրակով»։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
16 յուլիսի

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից հաղորդում են. «Երէկ Կարնիայում թշնամին, օգտվելով մառախուղից, փորձեց յարձակում գործել մեր դիրքերի վրա Մօնտէ-Կրիստօնիսի և Մօնտէ-Ավինցի միջև, բայց ետ մղվեց։ Մեր զօրագնդերը յարձակում գործեցին Պալպիկօէն դիրքերի առաջի խրամատների վրա և գրաւեցին նրանց մեծ մասը։ Կարսօյում մենք ամբողջ օրը զբաղված ենք նոր դիրքեր ամրացնելով։ Կենտրոնում մենք նորից բաւականին առաջացանք։ Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համաձայն, յուլիսի 13-ին վերցված գերի օֆիցէրների թիւը հասնում է 102-ի»։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
16 յուլիսի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ. — Կալմարից հաղորդում են. «Շվէդական «Մադօննա» նաւը հրդեհվել է գերմանական սուզանաւից Հիւսիսային ծովում. նաւը փայտ էր տանում Հարտլպուլից»։

ԼՕՈՒՍՏՕՖՏ.— Երէկ «Սալեացիա» և «Մցէնի» նաւերը պայթեցին գերմանական սուզանաւից. նաւաստիները ափ իջան Լօուստօֆտում։

ԼՕՆԴՕՆ.— Լլօյդին հաղորդում են Բլիտից, որ առաւօտը եկաւ նօրվէգիական «Նավիր» շոգենաւը գերմանական սուզանաւերից ջրասուզված նաւերի նաւաստիներով. այդ ընկղմված նաւերն են շվէդական «Էմման», դանիական «Մարիան» և «Կէպտաունսը»։

Այսօր ցերեկով Լօուստօֆտի մօտ ջրասուզվել է «Մանգարա» շոգենաւը։

Գրիմսբիում ափ են իջել գերմանական սուզանաւից ընկղմված «Սագնէդալէն» շոգենաւի նաւաստիները։

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
15 յուլիսի

ԼՕՆԴՕՆ. — Լլօյդ Ջօրջը տեղեկութիւն տալով զօրքի պիտոյքները հոգացող նոր մինիստրութեան գործունէութեան մասին։ Մինիստրութիւնը աշխատեց մեծ եռանդով երկրի գործարանների ցանցը ընդարձակելու մտքով։ Միմիայն մի ամսվայ ընթացքում 40,000 կին և տղամարդ աւելացան ռազմամթերք պատրաստող գործարաններում աշխատող բանւորների թւին։ Ներկայումս

16 արքունի գործարան պատրաստում են ռազմամթերք։ Ֆրանսիական զինւորական մինիստրի և զինւորական պաշտօնեաների հետ խորհրդակցելուց յետոյ վճռւեց իրագործել նոր ընդարձակ ծրագիրը, որի համաձայն հաստատւելու են 10 նոր լրացուցիչ զինապահեստներ։ Պատւիրւած են մեքենաներ, կառուցւում են շէնքեր։ Զինապահեստների կահաւորումը պատրաստ կը լինի մի քանի շաբաթւայ ընթացքում կամ ամիսների ընթացքում։ Պայթուցիկ նիւթերի պաշարը հասել է անասելի չափերի։ Շաբաթից-շաբաթ ռազմամթերք պատրաստելը աւելի է լաւանում։

Առաջարկելով յետաձգել նիստերը մինչև հոկտեմբերի 1-ը, Ասկվիտը ընդհանուր ակնարկ ձգեց իրերի դրութեան վրա. «Մենք երախտամոռ կը համարվենք,—ասաց հռետորը,—և անզգայ, եթէ չընդունենք մեր ռուս քաջարի դաշնակիցների արի ջանքերը, որոնք հետամուտ են թշնամու արշաւը կանգնեցնելու և սեփական գիրքերը պաշտպանելու։ Պատերազմական բովանդակ պատմութեան մէջ չը կայ լաւագոյն օրինակ կարգապահութեան ու տոկունութեան, որպիսին երևան հանեց ռուս զօրքը վերջին 7 ամիսներում»։

Խօսելով Իտալիայի մասին, Ասկվիտն ասաց. «Մեծագոյն գոհունակութեամբ և շնորհակալութեամբ մենք ճանաչում ենք իտալացիներին մեր դաշնակիցներ, որոնք վգոյշ ու հաստատ առաջանում են շարունակ, ճանապարհ բանալով դէպի այն նպատակը, ուրին նրանք հասնելու են մօտիկ ապագայում»։

Ասկվիտը ասում է, թէ Ֆրանսիայում պատերազմի սկզբից երկու զօրքը ոգևորւած են անհամեմատ անկեղծ եղբայրութեամբ, քան երբեք, և հաւատացած է այն բանում, որ վերջ ի վերջոյ յաղթութիւնը կը մնայ մեզ։

Շօշափելով նաւատորմի հարցը, Ասկվիտն ասաց. «Լինելով ուժեղ՝ պատերազմի սկզբում, նաւատորմը աւելի ուժեղացաւ այժմ։ Շնորհիւ նրա գործունէութեան, ծովերն ազատւել են թշնամուց։ Գերմանական սուզանաւերը սպառնում էին խոշոր վնաս հասցնել բրիտանական առևտրին, բայց մենք մաքրեցինք ծովերը և մթերքների պաշարներն ու հում նիւթը մենք ստանում ենք առաջւայ նման մեծ առատութեամբ»։

Ասկվիտը ուրախութիւն յայտնեց, որ զօրքի մէջ կամաւորների ցուցակագրութիւնը շարունակւում է նախկին եռանդով։ Լլօյդ Ջօրջը փորձառու խորհրդատուների աջակցութեամբ կազմակերպեց արդիւնաբերութիւնը, և զօրքի համար անհրաժեշտ իրերի արտադրութիւնը հասաւ այնպիսի չափերի, որոնց մասին երազել անգամ չէր կարելի։ Ասկվիտը խորհուրդ է տալիս երկրին զգոյշ լինել. «Պէտք է այնպէս կազմակերպել արդիւնաբերութիւնը, որպէսզի չը ներմուծվեն ապրանքներ և չաւելացվի արտահանութիւնը։ Նախկին եռանդով շարունակենք ձգտել պատերազմի անխուսափելի յաղթական վախճանին»—աւարտեց Ասկվիտն իր ճառը։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 յուլիսի

ՑԻՒՐԻԽ.—«Նէյէ-Ցիւրիխր-Ցայտ.»-ի ասելով, Ժընէվում մօտիկ ապագայում կայանալու է ֆրանսիական երեք և գերմանական երեք սօցիալիստ պատգամաւորների կօնֆերէնցիան։ Գերմանական ներկայացուցիչներ հաւանօրէն կը լինեն Բերնշտէյնը, Հաազէն և Կաուտսկին։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Մինիստրների խորհուրդը իրաւունք տուեց ֆինանսների մինիստրին 1500 միլիօն ռուբլու վարկային գործողութիւն կատարել պատերազմական պէտքերի համար։

Առևտրի մինիստրութիւնն անհրաժեշտ գտաւ այս տարւայ վերջում հարցաքննութիւն կատարել հացի բերքի քանակի ու յատկութեան հետևանքների և հացահատիկների ու անցեալ տարիների բերքերի մասին։

ՎԱՐՇԱՎԱ.—Վարշավայի գաւառական քաղաքացիական կօմիտէտը ձեռնարկել է կազմակերպելու գաւառական միլիցիա, որը հարկաւորութեան դէպքում վարելու է ոստիկանական ծառայութիւն Վարշավայի արուարձաններում և գաւառներում։ Գաւառական միլիցիայի գլխաւոր ղեկավար լինելու է Վարշավայի կառավարիչը։

ԼՕՆԴՕՆ.—«Թայմսը» գրում է. «Պատմութեան մէջ չէ կարելի գտնել այնպիսի վիթխարի ընդհարում, ինչպիսին զարգանում է Բալտիկ ծովի և Պրուտի միջև։ Արևմտեան դաշնակիցները շնորհակալութեամբ և հիացմունքով են հետևում ռուս զօրքի քաջարի դիմադրութեանը։ Զը նայած թշնամիների թւական գերազանցութեան, զէնքի ու ռազմամթերքի պակասութեան, ռուս զօրքերը կռւում են մեծ քաջութեամբ։ Համաձայն տրադիցիաների, Ռուսաստանը կրկին զոհում է իրան ազատութեան և խաղաղութեան պաշտպանութեան համար. ինչպէս սկզբում պաշտպանում էր աշխարհը մօնգօլների արշաւանքից՝ Արևելքից, այնպէս այժմ նա դիմադրում է հոների արշաւանքին՝ Արևմուտքից։ Գերմանացիք իրանց համար դրել են հերթական խնդիրներ։ Մենք հաւատում ենք, որ ռուսաց ռազմագիտութիւնը վճռական հարուած կը հասցնէ թշնամու ծրագիրներին։ Ամառը արագութեամբ անցնում է. գերմանացիներին անհրաժեշտ է աւելի արագ հաշիւները աւարտել Ռուսաստանի հետ։ Ինչպէս Լիէժի պաշտպանութիւնն ի դերև հանեց գերմանացիների բոլոր մտադրումները պատերազմի սկզբում, այնպէս և այժմ ռուս զօրքերի անօրինակ հերոսութիւնը կանգնեցրել է նրանց արշաւը շատ կէտերում։ Մեծ բերդերը մինչև օրս չեն առնւած, ռուսական զօրքերը ցայսօր ամբողջ են, և գերմանացիք կարող են հեշտութեամբ խրւած մնալ ուշացած աշնան ցեխի մէջ։ Ռուսաստանի սխրագործութիւնները արևմուտքին հնարաւորութիւն են տալիս հանգստանալ կարճ ժամանակով։ Մեր իշխանաւորների պարտականութիւնն է լաւագոյն կերպով օգտվել այդ հանգստութիւնից»։

ՆԻՇ.—Պատերազմի տարեդարձի առիթով լրագիրները գրում են. «Փոքրիկ Սերբիան կարող է պարծենալ զօրքի անցեալ տարի ունեցած աջողութեամբ։ Թշնամին քանիցս ջարդվեց և ամօթաբար ճողոպրեց Սերբիայի սահմաններից»։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—«Ֆօսիշէ-Ցայտունգի» ասելով, գերմանական կառավարութիւնը մտադիր չէ մօտիկ օրերում պատասխանել ամերիկեան նօտային։ Պատերազմը սուզանաւերի օգնութեամբ պէտք է շարունակվի առաջւայ նման։

Պարիզից տեղեկացնում են, որ գերմանացիք Անտվերպէնի վրա դրել են 250,000 ֆրանկ տուգանք՝ ազգային տօնի օրը ցոյց կազմելու համար։

✦ Գերմանացիք շարունակում են Գերմանիա արտահանել բէլգիական գործարանների մեքենաները։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Ռուսաստանի շատ քաղաքներից, առևտրական դպրոցների վերատեսուչներից, առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրը մեծ թւով խնդրագիր է ստանում այն մասին, որպէսզի թոյլ տրվի գերմաներէնը փոխարինել անգլիերէնով։ Մինիստրութիւնը բոլոր այդ միջնորդութիւններին բաւարարութիւն է տալիս։

✦ Լօնդօնից հեռագրում են, որ Ամերիկայից եկած Մարկօնին ասել է, թէ կանչւած է կարևոր գործով և յայս ունի նոր գիւտով անհագին ծառայութիւն մատուցանել Իտալիային և դաշնակիցներին։

✦ Իտալական գլխաւոր բանակում կայացաւ կարևոր խորհրդակցութիւն, որին մասնակցում էին գեներալ-շտաբի պետ Կադօրնան, մինիստրների խորհրդի նախագահ Սալանդրան, առանց պօրտֆէլի մինիստր Բարցիլային և Ֆրանսիայից վերադարձած գեներալ Պօրրօն։ Գերմանական մամուլը թըմբուկ է զարկում, թէ այդ կարևոր խորհրդակցութեան մէջ վճռվել է սկսել պատերազմական գործողութիւններ ընդդէմ Գերմանիայի։

✦ Ռումինիայում յայտարարւած է օֆիցերների մասնակի զօրահանութիւն։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ*)

Եթէ յիշում էք, լրագիրներում երևացին լուրեր, թէ Գերմանիան, նպատակ ունենալով իր կօնտրօլին ենթարկել Ամերիկայի Միացեալ Պետութիւնների մետաղի արդիւնաբերութիւնը, աշխատում է ձեռք բերել այնտեղի խոշոր մետաղաձուլարանների ձեռնարկութիւնները։ Նոյն իսկ յունիսի 1-ին գերմանական դեսպանատանը, Վաշինգտօնում, այդ առիթով նշանակւած է եղել գերման-ամերիկական բանկիրների խորհրդակցութիւն։

Ըստ երևոյթին, այդ ջանքերը անցել են ապարդիւն։

Առաջին հայեացքից, մի փոքր օտարոտի պիտի թւայ Գերմանիայի ձեռնարկած այդ քայլը, քանի որ այդ արդիւնաբերութիւնը իր պատերազմի պահանջներին ծառայեցնելու ոչ մի հնարաւորութիւն չունի այժմ։

Բայց երբ նկատի ենք առնում այն հանգամանքը, որ Ամերիկայի արդիւնաբերութիւնը այսօր, Գերմանիային և իր համախոհներին ոչինչ չը տալով հանդերձ, կատարում է, ընդհակառակը, նրա հակառակորդների անհագին պատուէրները, մեզ համար միանգամայն հասկանալի է դառնում Գերմանիայի մտահոգութեան բուն շարժառիթը։

Թէ ի՞նչ չափերի են հասնում այդ պատուէրները, դա երևում է հետևեալ պերճախօս թւերից, որոնք առնւած են արտաքին առևտրի մասին լոյս տեսած վաշինգտօնեան պաշտօնական հաշիւներից։ Նախ առնենք ամմունիցիան (ռազմամթերք) և պարէնները (ուտեստ)։

Սկսած 1914 թ. յուլիսից մինչև 1915 թ. ապրիլի վերջը, այսինքն 10 ամսւայ ընթացքում, Հիւսիսային Միացեալ Պետութիւններից արտահանւած է Մեծ Բրիտանիա 724.941,561 դոլլար, մինչդեռ նախորդ տարին նոյն ժամանակամիջոցում՝ 520.112,187 դոլլար։

Ֆրանսիա արտահանւած է նոյն ժամանակամիջոցում 276.576,310 դոլլար, իսկ նախորդ տարին՝ 143.289,073 դոլլար։

Գերմանիա նոյն 10 ամսում արտահանւած էր 28.861,187 դոլլար միայն, մինչդեռ նախորդ տարին՝ 308.820,304 դոլլար։

Աւստրիա՝ 1.219,924 դոլլար, նախորդ տարին՝ 19.808,656 դոլլար։

Պատերազմի առաջին երկու ամիսները, երբ դեռ չէին պատրաստւած պատերազմական պատուէրները, ամերիկական արտահանութեան մէջ առաջին տեղը բռնում էին ուտեստի մթերքները։ Բաւական է ասենք, որ պատերազմի առաջին 10 ամիսը—մինչև 1915 թ. ապրիլի վերջը—Հիւսիսային Միացեալ Պետութիւններից արտահանւած է 296.981,468 դոլլարի ցորեն և 36.281,467 դոլլարի վարսակ։ Մինչ նախորդ տարին՝ 74.107,403 դոլ. ցորեն և 3.014,746 դոլլարի վարսակ։

Վերջին ամիսներս հետզհետէ սկսում են գերակշռել զուտ պատերազմական ռազմամթերքները։ Միայն ապրիլ ամսում ամմունիցիա և զէնքեր տրւած են դաշնակիցներին, հաշւում, 30.000,000 դոլլար արժողութեամբ։

Գերմանիայի մտահոգութեան գլխաւոր պատճառն առա հէնց դրանումն է կայանում. և նա աշխատում էր ձեռք բերել մետաղի արդիւնաբերութեան գործարաններն ու արգելք լինել իր հակառակորդներին պատերազմական պատուէրներ տալու Միացեալ Պետութիւններում։

Եթէ աջողվէր, շատ վատ պիտի լինէր դաշնակիցների բանը, որովհետև մետաղի արդիւնաբերութեամբ, որը, ինչպէս գիտենք, առաջին դերն է խաղում պատերազմի գործում, Գերմանիան գերակշռում է դաշնակիցներին։

Դեռ 50 տարի սրանից առաջ Գերմանիան բռնում էր չորրորդ տեղը. Անգլիա, Ֆրանսիա, Միացեալ-Պետութիւններ և ապա միայն Գերմանիա։ 1900 թւին մետաղի արտադրութեամբ Եւրօպայում նա բռնում էր արդէն երկրորդ տեղը, զիջելով միայն Անգլիային, բայց 1910 թւին գրաւեց առաջին տեղը։

Եթէ աղիւսակի վերածենք, ըստ մետաղի արտադրութեան 1913 թւականի, ներկայ պատերազմին մասնակցող երկրները հետևեալ պատկերը կը տան։

Գերմանիա	19 միլիօն	տօնն
Մեծ Բրիտանիա	10,500	» »
Ֆրանսիա	5,225	» »
Ռուսաստան	4,475	» »
Աւստրօ-Ունգարիա	2,335	» »
Բէլգիա	2,319	» »
Իտալիա	420	» »
Ընդամենը՝	44,274	միլ. »

Դա 1913 թւին էր։ Այժմ հանգամանքներն էլ աւելի են լաւ դասաւորվել Գերմանիայի համար, քանի որ նա գրաւել է Բէլգիան և Ֆրանսիայի հիւսիսային դեպարտամենտները քարածուխի ու երկաթի հանքերով, որը, գերմանացիների ասելով, կազմում է 86°/₀-ը Ֆրանսիայի տարեկան քարածուխի արդիւնաբերութեան և 89°/₀-ը՝ երկաթի։

Ընդունենք, որ դա չափազանցութիւն է, և կանգնենք 50°/₀-ի վրա։

Այդպիսով ահա թէ որչափ մետաղ կունենան այս րոպէիս գերմանացիները իրանց տրամադրութեան ներքոյ։

Գերմանիա	19 միլիօն	տօնն
Աւստրօ Ունգարիա	2,335	» »
Բէլգիա	2,319	» »
Ֆրանսիա (50°/₀)	2,612	» »
Ընդամենը՝	26,266	միլ. »

Դրա դէմ Գերմանիայի հակառակորդները՝ դաշնակիցները ունեն.

Մեծ Բրիտանիա	10,500	միլ. »
Ֆրանսիա (50°/₀)	2,612	» »
Ռուսաստան	4,475	» »
Իտալիա	420	» »
Ընդամենը՝	18,007	միլ. »

Ամբողջ 8 միլիօնից աւելի տօննով դաշնակիցները պակաս են Գերմանիայից։ Այդ պակասը պէտք է լրացնել, և դաշնակիցները լրացնում են Միացեալ Պետութիւնների օգնութեամբ։

Վերջինս իր մետաղի արդիւնաբերութեամբ գերազանցում է Գերմանիայից ու Անգլիայից միասին առած։ Օրինակ. 1913 թւին այդ երկու երկիրը արտադրել են 29.500.000 տօնն, մինչև Միացեալ Պետութիւնները՝ 31,000,000։

Գերմանիան ուրիշ ելք չունէր արգելք լինելու այդ օգնութեանը, բայց եթէ ակցիաները գնելով՝ ենթարկել իր հսկողութեանը։

Այսպէս թէ այնպէս, այդ մետաղագործարանները ներկայումս զբաղւած են դաշնակիցների պատուէրները կատարելով։ Առ 1-ն փետրվարի 1915 թւի տրւած էին 412.250,000 դոլլարի ռազմական պատուէրներ, որից միայն 107 միլիօնը զէնքի, ամմունիցիայի ու պայթուցիկ նիւթերի։

Այժմ, ամերիկական մամուլի ասելով, պատերազմական պատուէրների ընդհանուր գումարը Միացեալ Պետութիւններում անցնում է մի միլիարդ դոլլարից։ Դրանից 100 միլ. դոլլարի պատուէր միայն տրւած է յայտնի Bethlehem Steel C°-ին, որն այժմ պատրաստում է օրական 85,000 շրապնէլ։ Զինագործարաններում մինչև այժմ բանում էր 20,000 բանւոր, այժմ 50,000-ից անցել է։ 103 քիմիական գործարաններ սովորաբար պատրաստում էին 250 միլիօն ֆունտ տարեկան պայթուցիկ նիւթեր։ Այժմ այդ քանակը կրկնապատկվել է։

Իտալիայի միանալով՝ այդ պատուէրները աւելանում են նկատելի չափով։

Շնորհիւ այդ պատուէրների՝ մետաղների գները սաստիկ բարձրացել են, մանաւանդ պղնձինը։ Դա մի փոքր անսպասելի է, որովհետև, պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, պղնձի արտահանութիւնը իբր թէ պակասել է պատերազմի ժամանակ։ Օրինակ՝ այս տարի յունվարից մինչև ապրիլ, 4 ամսում, պղինձ արտահանւած է միայն 177,356,000 ֆունտ, մինչդեռ անցեալ 1914 թւին նոյն 4 ամիսներում 304,570,000 ֆ.։

Հանելուկը լուծվում է, սակայն, երբ մենք աչքի ենք անցնում արտահանվող լատունի (լատունի երկու մասը պղինձ է, մի մասը ցինկ), համեմատական քանակը.

1914 թ.

Յունվար	378,517	ֆունտ
Փետրվար	514,923	»
Մարտ	888,333	»
Ընդամենը	1.781,770	ֆունտ

*) Քաղւած է «Բէչ»-ի թղթակցութիւնից։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՍԸ

(ԱԼՖՕՆՍ ԴՕԴԷԻ)

Մի փոքրիկ ալզասցու պատմութիւն

Այն առաւօտ ես շատ էի ուշացել ուսումնարան գնալու ժամանակից և շատ էլ վախենում էի, որ ուսուցիչս՝ պ. Համէլը ինձ նկատողութիւն կանի. մանաւանդ որ նա կանխաւ մեզ յայտնել էր, թէ դերբայների մասին պիտի հարցնէ, իսկ ես նրանց մասին ոչինչ չէի յիշում։ Մի րոպէ մտածեցի թողնել ուսումնարանը ու փախչել դաշտերը, մանաւանդ եղանակն էլ շատ տաք էր ու գեղեցիկ։

Հեռու, անտառի ծայրից լսվում էր թռչունների դայլայլիկը, և Ռիպէրտ մարգագետնում, սղոցարանի ետևից, լսվում էր գերմանացիների ձայնը, որ այնտեղ վարժութիւններ էին անում։ Այդ ամենը ինձ աւելի էին գրաւում, քան դերբայների կանոնը։ Սակայն, հակառակ այդ ամենի, ես կարողացայ դիմադրել իմ ցանկութեանը և քայլերս արագօրէն ուղղեցի դէպի դպրոց։

Քաղաքային տան առջևից անցնելիս տեսայ մի խումբ մարդիկ՝ յայտարարութեան սիւնի վանդակապատի առաջ կանգնած։ Դա այն տեղն է, որտեղից երկու տարի է շարունակ ստանում ենք շատ տխուր լուրեր՝ կորցրած պատերազմների մասին, գրաւած կենսամթերքների ու ձիերի մասին։ «Արդեօք ի՞նչ կայ էլի»—մտածեցի ես, առանց կանգ առնելու։

Երբ շտապով անցնում էի մարդկանց մօտից, դարբին Վախտէրը, որ իր աշակերտի հետ միասին յայտարարութիւնն էր կարդում, ձայն տուեց ինձ և ասաց. «Փոքրի՛կ, այդչափ մի շտապի, չես ուշացել, շատ վաղ կը հասնես ուսումնարան»։ Ես կարծեցի, թէ ծաղրում է ինձ, և շնչասպառ հասայ պ. Համէլի փոքրիկ գաւիթը։

Սովորաբար դասերից առաջ շատ աղմուկ է լինում, որ լսելի է լինում նոյն իսկ փողոցում. գրասեղանները բաց ու խուփ են անում, բոլորը միասին բարձր ձայնով դասեր են սովորում, փակելով ականջները՝ լաւ լսելու համար։ Իսկ ուսուցիչը իր հաստ քանոնով խփում է սեղանին և ասում՝ «Բի՛չ կամաց»։ Ես էլ ճանապարհին մտածում էի հէնց այդ շփոթ ու խառն դրութիւնից օգտվելով՝ գաղտագողի գնալ տեղս նստել։

Բայց այդ օրը, հակառակի պէս, ամեն ինչ լուռ էր, կարծես կիրակի առաւօտ լինէր։ Պատուհանից ներս նայեցի և տեսայ, որ ընկերներս արդէն տեղները լուռ նստած են և պ. Համէլը ճեմում է՝ երկաթէ սարսափելի քանոնը կռնատակին։ Հիմա պէտք եղաւ բաց անել դուռը և ճեղքել-անցնել այդ լռութեան միջով. երևակայեցէք թէ ես որքան կը կարմրէի և կը վախենայի։ Բայց հակառակ իմ սպասածին՝ պ. Համէլը ինձ նայեց շատ քաղցր և նոյն քաղցրութեամբ ասաց. «Շտապի՛ր տեղդ, իմ փոքրիկ Ֆրանց, առանց քեզ էլ սկսելու էինք»։ Ես մի մեծ քայլ արի ու տեղս գրաւեցի։ Այն ժամանակ միայն, երբ մի քիչ ես ինձ հաւաքեցի, նկատեցի, որ մեր ուսուցիչը հագել է իր կանաչ թիկնոցը, ծալազարդ փողկապը և դրել էր սև մետաքսեայ ասեղնագործ գլխարկը, որ միայն մրցանակաբաշխութեան և հանդիսաւոր օրերին էր կրում։ Բացի դրանից ամբողջ դասարանին տիրապետում էր ինչ-որ արտասովոր և հանդիսաւոր բան։ Բայց մի ուրիշ բան, որ ինձ աւելի այլայլեց, դա վերջի՝ դատարկ գրասեղանների վրա լուռ շարված գիւղացիների ներկայութիւնն էր։ Ծերունի Հաւզէրը իր եռանկիւնի գլխարկով, հին քաղաքապետը, հին փոստատարը, և էլի՝ ուրիշ շատեր։ Սրանք բոլորն էլ շատ տխուր արտայայտութիւն ունէին։ Իսկ պ. Հաւզէրը բերել էր մի հին, անկիւնները մաշված այբբենարան, որը բաց արած դրել էր ծնկներին և ակնոցի միջով նայում էր վրան։

Մինչ ես զարմացած դիտում էի այս ամենը, պ. Համէլը բարձրացաւ իր սեղանի առաջ և այն քաղցր ու տպաւորիչ ձայնով, որով ինձ ընդունել էր, ասաց.

— Սիրելի սաներս, այս վերջին ժամն է, որ իրար հետ ենք լինելու։ Բեռլինից հրաման է եկել, որ Ալզասի և Լօրէնի ուսումնարաններում այլևս ֆրանսերէն չաւանդվի, այլ միայն գերմաներէն։ Վաղվանից նոր ուսուցիչ կը լինի կանգնած ձեր առաջ։ Այսօր ֆրանսերէնի վերջին դասն է. խնդրում եմ լաւ ուշադրութիւն դարձնէք։

Այս մի քանի խօսքերը ինձ տակն ու վրա արին։

Օ՜հ, խեղճեր, ահա թէ ինչ է եղել քաղաքային տան մօտի նոր յայտարարութիւնը։

Իմ ֆրանսերէնի վերջին դասը... իմ, որ դեռ հազիւ հազ կարողանում եմ գրել։ Ուրեմն ես այլևս չը պիտի սովորեմ, այլևս առաջ չը պիտի գնամ։ Ա՜խ, որչափ ցաւում եմ ու ափսոսում եմ կորցրած ժամանակի համար, երբ յաճախ թողնում էի դպրոցն ու գնում թռչունների բոյների ետևից ընկնում կամ սառցի վրա չմշկում։ Իմ գրքերը, որ դեռ քիչ առաջ ինձ այնքան ձանձրացնում էին և չէի ուզում ձեռքս առնել, իմ քերականութիւնը, իմ սրբազան պատմութիւնը՝ այժմ ինձ երևում են որպէս հինաւուրց քաղցր բարեկամներ, որոնցից բաժանվելը սակայն տանջանք է պատճառում ինձ։

Նոյնպէս և պ. Համէլի մասին. այն միտքը, թէ ես այլևս չը պիտի տեսնեմ պ. Համէլին, ինձ մոռացնել էր տալիս նրա պատիժներն ու քանոնի հարուածները։

Խե՛ղճ մարդ, ի պատիւ այդ վերջին դասի հագել էր իր կիրակնօրեայ շորերը։

Այժմ արդէն հասկանալի է, թէ ինչու համար այդ գիւղացի ծերունիներն եկել նստել էին դասարանի վերջին մասում։ Սրանով նրանք կարծես ասել են ուզում լինէին թէ՝ «ցաւում ենք, որ այլևս բաղդ չը պիտի ունենանք յաճախելու այս դպրոցը»։ Սա էլ մեր ուսուցչին՝ իր քառասնամեայ բարեխիղճ ծառայութեան և իր հայրենիքի սրբուն թափած խնամքի համար շնորհակալութիւն յայտնելու մի ձև էր։

Ահա թէ ինչե՞ր էի մտածում, երբ ուսուցիչս անունս տուաւ։ Պատասխանելու, պատմելու հերթն ինձ էր հասել։ Ամեն ինչ կը տայի այդ րոպէին՝ միայն թէ կարողանայի անսխալ, պարզ ու բարձր ձայնով պատմել դասս, դերբայների այդ հռչակաւոր կանօնը։ Բայց դժբաղդաբար մի բառ անգամ չը կարողացայ արտասանել և մնացի շուարած կանգնած սեղանիս առաջ տատանվելիս. սիրտս լցվել էր, սաստիկ ուզում էի լաց լինել և չէի համարձակվում գլուխս բարձրացնել։

— Իմ փոքրիկ Ֆրանց, ես այլևս չեմ յանդիմանի քեզ. այդ էլ բաւական է քեզ,—ասաց պ. Համէլը.—տեսնո՞ւմ ես, այսպէս է լինում. ամեն օր ասում էիր, թէ «ժամանակ շատ կայ, վաղը կը սովորեմ», վերջը դուրս է գալիս այն, ինչ որ տեսնում ես։ Օ՜հ, սկզբից մեր Ալզասի ամենամեծ դժբաղդութիւնն է եղել՝ դաստիարակութեան գործը գցել միշտ վաղվան։ Այսօր այս մարդիկը ազատ իրաւունք ունեն մեզ ասելու՝ «Ինչպէ՞ս, դուք ձեզ ֆրանսիացի էք անուանում ու չէք կարող ձեր մայրենի լեզուով ո՛չ գրել, ո՛չ խօսե՞լ»։ Սակայն այս ամենի մէջ միայն դու չես յանցաւորը, իմ փոքրիկ Ֆրանց. մեզանից իւրաքանչիւրը արժանի է յանդիմանութեան։ Քո ծնողներն աւելի լաւ են համարել ուղարկել քեզ թելի գործարանը մի քանի սոու աւելի ունենալու համար, քան թէ քեզ տեսնել կրթւած, դաստիարակված։ Հէնց ես ինքս արժանի չե՞մ արդեօք յանդիմանութեան։ Փոխանակ ձեզ ձեր դասերով զբաղեցնելու, յաճախ ուղարկել եմ իմ պարտէզը ջրելու։

Եւ երբ կարմրախայտ որսալու գնալիս արձակում էի ձեզ, մի՞թէ դա յանցանք չէր ինձ համար։

Դրանից յետոյ պ. Համէլը խօսեց ֆրանսիական լեզուի մասին և ասաց, որ աշխարհի մէջ ամենագեղեցիկ, ամենապարզ և ամենալուրջ լեզուն է։ Պէտք է սրբութեամբ պահենք և երբէք չը մոռանանք այն։ Երբ մի ժողովուրդ գերի ընկնելուց յետոյ էլ ամուր պահում է իր մայրենի լեզուն, դա միևնոյն է թէ իր բանտի բանալին իր ձեռքին ունենայ։

Այդ ամենից յետոյ պ. Համէլը վերցրեց մի քերականութիւն և բացատրեց մեր դասը։

Ես զարմացել էի, թէ որչափ լաւ էի հասկանում այն օրը։ Ինչ որ բացատրում էր, ինձ թւում էր չափազանց հեշտ։ Կարծում եմ՝ ոչ մի օր այնչափ ուշադրութեամբ չէի լսել և ուսուցիչս էլ այնչափ համբերութեամբ չէր տարել իր բացատրութիւնները։ Խեղճ մարդը, կարծես, նախ քան մեկնելը՝ ուզում էր միանգամից մեզ տալ իր ամբողջ գիտութիւնը։

Երբ դասը վերջացաւ, անցանք գրութեան։ Այն օրւայ համար պ. Համէլը պատրաստել էր վարժութեան բոլորովին նոր օրինակներ, որոնց վրա գեղեցիկ բոլորագրերով գրված էր՝ «Ֆրանսիա, Ալզաս, Ֆրանսիա, Ալզաս» և քարշ արած պատերից, իւրաքանչիւր գրասեղանի վերև՝ որպէս դրօշակներ, որ ծածանում են սենեակի 4 կողմը։

Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս բոլորն էլ աշխատում էին և ինչ խոր լռութիւն էր տիրել. միայն գրիչների ճռճռոցն էր լըսվում։ Մի րոպէ ներս խուժեցին մայիսեան բզէզները, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չը դարձրեց նրանց վրա, նոյնիսկ ամենափոքրերը, որ այնչափ սրտանց, խղճմտանքով ճիգ էին թափում իրանց ձողիկները գծելու, որ կարծես դա էլ ֆրանսերէն լինի։

1915 Թ.

Յունվար . . .	2,737,360 փութ
Փետրվար . .	5,589,622 »
Մարտ . .	10,593,841 »
Ընդամենը . .	18.920,830 »

Շնորհիւ այդ հսկայական պատուէրների, մետաղի արդիւնաբերութիւնը արագ տեմպով սկսել է գործել, և ամիսներով դադար առած գործարանները այսօր տասնեակ միլիոնների վաստակ են անում։

Բայց Միացեալ Պետութիւնները իրանց հերթին անգին ծառայութիւն են մատուցանում դաշնակիցներին ոչ թէ այն, որին նրանք մեծ կարիք են զգում, ի հարկէ, ոչ հումանիտար գաղափարներից դրդված, այլ լոկ մատերիալիստական։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱ-ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 յուլիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Սանիտարական մասի գերագոյն կառավարչի վարչութիւնը հրատարակել է հաշիւ 1915 թ. առաջին կիսամեակի եղած գործունէութեան մասին։

Հաշուից երևում է, որ բուժարանները լիովին բաւարարութիւն տուել իրանց պահանջներին և անգամ խոշոր կռիւների ընթացքում ազատ տեղերի թիւը 180,000-ից պակաս չէր։ Հիւանդ և վիրաւոր զինուորների համար բուժարանները կահաւորված են և պահպանվում են մասամբ անմիջական կառավարական միջոցներով, մասամբ՝ հասարակական հաստատութիւնների և կազմակերպութիւնների միջոցներով՝ կառավարական նպաստներով միասին։ Այդ տեսակ նըպաստ պատերազմի սկզբից տրված է 158.193,234 ռուբլի, որով հնարաւորութիւն եղաւ աւելի կրկնապատկել ռուսաց զեմստվօների, քաղաքների ներկայացուցիչների և այլ գործիչների եռանդն ու նախաձեռնութիւնը, որոնք յաճախ աշխատում են բոլորովին ձրիաբար։ Նրանց անդադրում համաչափ աշխատանքը, ըստ հաշուի, արժանի է երկրի արժանի գնահատութեան։ Մահճակալների ընդհանուր թւի համարեա մի երրորդ մասը հաստատվեց, կահաւորվեց և պահպանվում է մասնաւոր կազմակերպութիւնների և անձանց նուէրներով։

Մեծ գոհունակութեան զգացմունքով հաշիւը ընդգծում է, որ պատերազմի չը նախատեսված շարունակութիւնը չը ստիպեց նուիրատուներին հրաժարվել իրանց կամովին նուէրներից յօգուտ հայրենիքի հիւանդ ու վիրաւոր պաշտպանների։

Հոգեկան հիւանդների տոկոսը զօրքի մէջ անհամեմատ նուազ երևաց սպասածից։ Բուժարանները, չը զգալով դեղօրայքի ու վիրակապերի պակասութիւն, ներկայումս հնարաւորութիւն ունեն լրացնել պահեստները բացառապէս հայրենի արտադրութեան նիւթերով։ Զինւորա-սանիտարական գնացքների թիւը միանգամայն բաւարար է ներկայումս։ Միջոցներ են ձեռք առնված շարունակ նրանց կենսական մթերքներ հայթայթելու։

Վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման առաջն առնելու համար զօրքերի և ազգաբնակութեան մէջ մաքրվում են կռւի դաշտերը, կարգի են բերվում սպանվածների գերեզմանները և ամենուրեք առողջապահական հիմքերի վրա են դրվում աղբիւրները, սարքվում են արտաքնոցները զօրամասերի և բանւորների գտնված տեղերում, ախտահանութեան են ենթարկվում զինուորների զգեստները և կանոնաւորվում է նրանց սնունդը։ Վարակիչ հիւանդների համար կառուցված են ընդարձակ հիւանդանոցներ, իսկ երկաթուղագծերի շրջաններում հաստատված են առանձին բժշկական կայաններ։

Քաղաքի ազգաբնակութեան սանիտարական վիճակը կարգաւորելու համար տրված է զեմստվօներին և քաղաքներին 5.749,227 ռ. իբրև նպաստ։ Վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման հարցը անհամեմատ սուր կերպարանք ստացաւ անցեալ տարվայ վերջում, երբ արևմտեան զօրաճակատում երևացին խոլերային դէպքեր, իսկ Կովկասում գերի թիւրքերից սպառնում էր տարածվել բծաւոր տիֆը։ Արևմուտքում խոլերայով հիւանդացածներին չէզոքացնելով խոլերայի տարածման առաջն առնվեց, իսկ Կովկասում կարանտիններ հաստատվեցին Ալէքսանդրօպօլում, Գանձակում և Բագւում։ Թիւրքերին կատարելապէս չէզոքացնելու համար բնակավայր հաստատվեց Նարգէն կղզում։

Հակագազային երեսկալներ պատրաստելու համար մասնակցութեան հրաւիրվեցին կառավարական, հասարակական և մասնաւոր կազմակերպութիւնները, որոնք բաւական արձագանք տուին այդ կոչին։ Ընդհանուր գործին յարեցին նաև կանայք և երեխաներ։ Աշխատանքները դեռ շարունակվում են նախկին եռանդով։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

16 յուլիսի

ԼՈՆԴՈՆ.—Վորմվուդս-Կրէբբս արուարձանում օդագնացութեան սրահում պայթում առաջ եկաւ. պաշտօնական յայտարարութեան համաձայն, սպանվել են 2 մեքենագործ և վիրաւորվել են 9 մարդ, մի քանիսը լուրջ։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Ռուս երկրի լուսաւորիչ ս. Վլադիմիրի մահվան 900-ամեակի առթիւ մայրաքաղաքի բոլոր եկեղեցիներում մատուցվեց պատարագ, կատարվեց հոգեհանգիստ և տեղի ունեցան թափօրներ։

Եկեղեցական թափօրների մասին տեղեկացնում են Ռուսաստանի համարեա բոլոր քաղաքներից։

ՊՈԼՏԱՎԱ.—Հեղեղը մեծ աւերումներ գործեց. ծառերը արմատներով պոկվել են, հնձված հացահատիկը ջուրը տարաւ, բանջարանոցները ոչնչացան։ Գաւառում խիստ փչացել են դաշտերը և այգիները։

ՍՊԱՀԱՆ.—Եկան 8 գերմանացի գործակալ, որոնցից 3-ը օֆիցեր են։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԱՆ Վ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(Հեռագրով)

Նոր-Նախիջևան, 16 յուլիսի

Սուրբ-Խաչ վանքի վանահայր Վահան վարդապետ այսօր, յուլիսի 16-ին, հանգաւ ի Տէր։ Թաղումը առաջիկայ կիրակի։

Գէորգ վարդապետ

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը հեռագրեց Նոր-Նախիջևանի յաջորդ Գէորգ վարդապետին իր խորին վշտակցութիւնը «Մշակի» հինաւուրց թղթակից Կասպիացու—Վահան վարդապետ Տէր-Գրիգորեանի—մահվան առիթով, խնդրելով Ալէքսանդր Աբէլեանին թաղմանը լինել «Մշակի» ներկայացուցիչ։

—

«Աղբիւրի» և «Տարազի» խմբագրութիւնը նոյնպէս հեռագրել է Գէորգ վարդապետին խորին վշտի զգացմունքներ արտայայտելով և այս թերթերի աշխատակից Վահան վարդապետի մահվան առիթով, հրաւիրելով Ալէքսանդր Աբէլեանին «Աղբիւրի» և «Տարազի» կողմից լինել ներկայացուցիչ թաղմանը։

—

Կենսագրական Ծօթեր

«Մշակի» հինաւուրց՝ սկզբնական տարիների Բագւի թղթակից Կասպիացին, ապա Ղարաբաղի առաջին թեմական տեսուչ, վերջը կուսակրօնութիւն ստացած Վահան վարդապետ Տէր-Գրիգորեանը ներկայ յուլիսի 16-ին Նոր Նախիջևանի ս. Խաչ վանքում վախճանվեց և վաղը, կիրակի, նշանակված է թաղումը։ Անշուշտ աճիւնը կամփոփվի Ալամդարեանի, Միքայէլ Նալբանդեանի, Գամառ-Քաթիպայի գերեզմանների կողքին, որոնց վրա գեղեցիկ արձաններ բարձրացան հանգուցեալ Վահան վարդապետի՝ ս. Խաչի վանահայրութեան օրով։

«Մշակի» Կասպիացին ղարաբաղցի է, Շուշու գաւառի Խնաշինակ գիւղի քահանայի որդին էր, աշխարհական անունը Յովհաննէս։ Պատանեկական օրից թողնելով հայրենի գիւղը, պանդխտութեան ցուպն առած՝ դէս ու դէն է ընկնում, շատ չարքաշ տարիներ հոլովում, ինքնակրթութեամբ իր մտաւոր պաշարը շատացնում, աշխարհահայեացքը լայնացնում։ Վերջն ընկնում է Բագու, և ահա այստեղից «Կասպիացի» ստորագրութեամբ նրա լուրջ, չափված և բազմաբովանդակ յօդուածները ուշադրութեան է առնում Արիստակէս վ. Սեդրակեանը, որ այդ ժամանակ Շուշում Ղարաբաղի թեմական առաջնորդի տեղապահ էր, և հրաւիրում սրան Շուշի՝ Ղարաբաղի թեմական տեսչի պաշտօնի։ Այդ ժամանակ Շուշումն էին Ղ. Աղայեանց, Ս. Մանդինեան և այլն, կազմած ունենալով ուսուցչ. ընտիր մի մեծ խումբ, թեմ. տեսչի և Ղարաբաղի թեմ. դպրանոցի, օրիորդական Մարիամեան ուսումնարանի՝ իր գագաթնակէտին էր հասել։ Սենեկի նման սկսեցին մէկը միւսի ետևից երևալ Ղարաբաղի գիւղերում ուսումնարաններ։ Թեմական տեսուչ Յովհաննէս Տէր-Գրիգորեանի «Կասպիացի» անունը տեղի էր տուել այժմ «Թեմականի», որ մինչև վերջն էլ այսպէս անուանում էինք։

Ցետագայում Թեմականը գնաց էջմիածին կուսակրօնութիւն ընդունեց Մակար կաթողիկոսի օրով։

Վարդապետութեան առաջին տարին նշանակվում է Նուխում յաջորդ։ Այստեղ՝ Նուխում, Վարդաշէնի դպրոցներն է բարեկարգում և թէ շրջակայ գիւղերում նոր դըպրոցներ բանում։ Նկատելով Վարդաշէնում պատանի գիւղացի Սարգիս Սողոմոնեան անուն աշակերտի մէջ նկարչական ձիրք, ուղարկում է սրան մեզ մօտ Թիֆլիս, որին ապաստան ենք տալիս «Տարազի» խմբագրութեան մէջ, ուղեցոյց լինելով սրան։ Այժմ սա այն Սողոմոնեանն է, որ Թիֆլիսում ունի յայտնի ցինկօգրաֆիական, կլիշէ պատրաստող գործարան։

Վահան վարդապետը ապա նշանակվում է Մակար կաթողիկոսի օրով սինոդի անդամ, իսկ Խրիմեանի օրով, ժամանակի տիրող ադմինիստրացիայի կարգադրութեամբ ուղարկվում աքսոր ս. Խաչ վանքը։

Գալուստեան ըէժիմից յետոյ այլ ևս չէ կամենում վերադառնալ իր աքսորավայրից։ Մնում է Վահան վարդապետը ս. Խաչում իբրև վանահայր և ձեռնարկում կիսաւեր վանքը վերաշինելու։ Բանում է փակված դպրոցը, վանքի եկամուտները շատացնում, վարելահողեր ձեռք բերում, գրամագլուխ կազմում, ընդարձակում է վանքի բակը, պարտէզը, կառուցանում է կամուրջ, աղբիւրի ջուր բերում վանքը, ճանապարհներ կառուցանում, եկեղեցին վերաշինում և այլն և այլն։

Ներկայ կաթողիկոսի օրով հրաւիրվում է էջմիածին եպիսկոպոս ձեռնադրվելու և թեմ առնելու, սակայն հրաժարվում է և ցանկանում մնալ իր վանքում իբրև համեստ վարդապետ։

Նոր-Նախիջևանում վայելում էր մեծ յարգանք հանգուցեալ Վահան վարդապետը շնորհիւ իր շինարար գործունէութեան, անխոնջ, տոկուն աշխատութեան և համեստութեան։

Վերջին տարիներս, նա արդէն ծերացած, բայց էլի իր գործին էր, գանգատվում էր իր տկարութիւնից և տենչում մինչև վախճանվելը գէթ մի անգամ այցելել իր ծննդավայր գիւղը։

Ցարգանք պարտաճանաչ, համեստ ու անկաշառ գործչի յիշատակին։

Տ. Նազարեան

ՇԻՆԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄ

I

Պաշտօնական «Кавказъ» թերթի № 153-ում, ինչպէս և «Մշակի» №№ 151-ում և 152-ում տպագրված է շինական բարենորոգման վերաբերեալ այն շրջաբերականը, որը Կովկասի փոխարքան ուղարկել է Թիֆլիսի, Քութայիսի, Գանձակի, Բագւի, Երևանի և Չեռնոմորեան նահանգապետներին։ Այդ շրջաբերականի մէջ փոխարքան առաջ է բերում ներկայ յունիսի 26-ին Հիմնական Օրէնքների 87-րդ յօդուածի զօրութեամբ հաստատված օրէնքը շինական ժողովների վերաբերեալ և հրահանգում է նահանգապետներին գործադրել այն ամենայն հոգածութեամբ ու լայն ըմբռնումով։

Ի՞նչ կանոններով է կառավարվում Անդրկովկասի գիւղական հասարակութիւնը, որ այսօր անհրաժեշտ է դատվել բացառիկ եղանակով, այն է՝ առանց Պետական Դումայի հաւանութիւնը ստանալու, եղած օրէնքները լրացնել յատուկ բացատրութիւններով։

Գիւղացին Ռուսաստանում, թէ Ներքին Նահանգներում և թէ ծայրագաւառներում, ապրում է և գործում դասային կազմակերպութեան շրջանակներում։ Իր իրաւունքներով պետութեան մէջ նա հաւասար չէ միւս դասերին (ազնուականութեան, հոգևորականութեան և այլն)։ Նրա համար էլ ստեղծված են կառավարական յատուկ մարմիններ։ Այդ մարմինների ստորին միաւորը Ներքին Ռուսաստանում գիւղախումբն է (վոլոստ)։ Գիւղացիութեան վերաբերեալ օրէնքների մէջ ասված է. «Գիւղացիները տնտեսական գործերի համար կազմում են գիւղական հասարակութիւններ, իսկ մերձաւորագոյն կառավարչութեան և դատաստանի համար միանում են գիւղախմբի մէջ»։ Ներքին Ռուսաստանում այս օրէնքը հիմք է առել 1861 թ. փետրվարի 19-ին, երբ վերացված հռչակվեց ճորտական վիճակը։ Օրէնքը այստեղ պարզ ասում է, որ գիւղական հասարակութիւնը տնտեսական միաւոր է, այսինքն մի կազմակերպութիւն, որը իրաւազոր է կարգաւորելու գիւղական համայնքին վերաբերեալ տնտեսական խնդիրները։ Որպէս գիւղացիական վարչական ստորին միաւոր՝ օրէնքը ճանաչում է գիւղախումբը, որը կարող է ամփոփել իր մէջ մի խոշոր գիւղական հասարակութիւն կամ մի քանի մանր գիւղեր։ Ներքին Ռուսաստանում գիւղախումբը (վոլոստ) ունի իր գիւղախմբային ընդհանուր տանուտէրը և դատաւորները. գիւղական հասարակութիւններն ունեն իրանց աւագները (ստարոստա)։ Բոլոր վարչական գործերը կենտրոնանում են գիւղախմբի ժողովի և նրանից ընտրված տանուտէրի ձեռքում։ Գիւղախմբային ժողովն էլ (սխոդ) կազմված է ոչ բոլոր տնատէր գիւղացիներից, այլ ընտրված ներկայացուցիչներից, ըստ որում տասը տունը (ծուխ) տալիս է մի ներկայացուցիչ։

Այժմ տեսնենք, թէ ինչ կարգեր են տիրում Անդրկովկասի գիւղում։ Այստեղ գործավարութիւնը՝ օրէնքի թելադրանքով՝ իբրև թէ հասարակ պայմանների մէջ է դըրված. չը կայ Ներքին Ռուսաստանի երկաստիճան գիւղական կազմակերպութիւնը, գիւղական հասարակութիւնը, որպէս տնտեսական միաւոր, և գիւղախումբը՝ որպէս ստորին վարչական կազմակերպութիւն։ Անդրկովկասում միմիայն գոյութիւն ունի գիւղական հասարակութիւնը, որը իր մէջ ամփոփում է և՛ տնտեսական միաւորի գործառնութիւնները և՛ վարչականը։ Այսպէս է ըստ օրէնքի, բայց այդպէս չէ իրականութեան մէջ։

Գիւղացիական օրէնսդրութեան որոշ կէտերը թոյլ են տալիս, որ մի գիւղական հասարակութեան մէջ մտնեն իրարից ոչ հեռու գտնվող մանր գիւղերը, գիւղական գաղութները (отселки) և այլն։ Եւ ահա օրէնքի այս կէտերը հնարաւորութիւն են տուել Անդրկովկասի նահանգապետներին, իրանց իսկ իրաւունքով և եղած օրէնքների ոգուն հակառակ, ստեղծել նոյն վիճակը, ինչ գոյութիւն ունի Ներքին Ռուսաստանում, սակայն այն տարբերութեամբ, որ մեզ մօտ գիւղախումբը (վոլոստ) կրում է շինական հասարակութեան կոչումը, իսկ մի գիւղի շրջանակներում ամփոփված շինական հասարակութեանը, ընդհանուրից զանազանվելու համար, կպցվել է «մասնաւոր» յորջորջումը։ Այսպիսով ըստ էութեան Անդրկովկասը ունի այն, ինչ Ներքին Ռուսաստանը. զանազանութիւնը կոչումների և երկրորդական կարգերի մէջ է։ Ասենք այն էլ, որ մեզ մօտ

Ուսումնարանի կտուրի վրա ցած ձայնով ղունղունում էին աղաւնիները։ Երբ նրանց ձայնը լսեցի, ես ինձ ասացի. «Արդեօք գերմանացիք դրանց էլ պիտի չը ստիպե՞ն, որ գերմաներէն երգեն»։

Երբեմն երբեմն, երբ աչքերս վեր էի բարձրացնում տետրակիցս, տեսնում էի, որ պ. Համէլը իր ամբիօնի առաջ անշարժ կանգնած աչք-աչքով դիտում է շրջակայ իրերը և կարծես ուզում է իր հայեացքի մէջ ամփոփել տանել ամբողջ դասարանը։ Երևակայեցէք, ամբողջ 40 տարի նա եղել է այնտեղ, միևնոյն տեղում՝ իր դիմացը գտնվող փոքրիկ գաւթով և միևնոյն դասարանով։ Միայն սեղանները մի քիչ մաշված են շփումներից։ Գաւթում գտնվող ընկուզենիները մեծացել էին, իսկ գայլուկները, որ իր իսկ ձեռքով էր տնկել, արդէն բարձրացել հասել էին մինչև կտուրը և սաղարթներով ծածկել դասարանի պատուհանները։ Այդ ամենը թողնել հեռանալ՝ որչափ սրտամաշուք դրութիւն էր պ. Համէլի համար։ Նոյնքան սրտամաշուք էր նաև նրա քրոջ ոտների ձայնը, որ լսվում էր վերևից՝ իրերը հաւաքելու համար սենեակում գնալ գալիս։ Ճանապարհորդական պայուսակը փակելու վրա էր արդէն, որովհետև յաջորդ առաւօտեան նրանք մեկնելու էին ընդմիշտ։

Չը նայած այդ ամենին, պ. Համէլը քաջութիւն ունեցաւ դասը մինչև վերջը տանելու։ Գրութիւնից յետոյ մենք ունեցանք պատմութեան դաս. իսկ փոքրերը՝ բոլորը միասին երգում էին իրանց ba, be, bi, bo, bu-ն։ Դասարանի վերջի մասում ծերունի Հաուզէրը, ակնոցը դրած, այբբենարանը երկու ձեռքով բռնած, նրանց հետ հեգում էր։ Տեսնելու էր թէ որչափ ճիգ էր գործ դնում։ Նրա ձայնը դողում էր յուզմունքից և այնչափ ծիծաղաշարժ էր, որ չը գիտէինք լա՞նք լինենք թէ ծիծաղենք։ Օ՜հ, անմոռանալի է այդ վերջին դասն ինձ համար։

Ցանկարծ եկեղեցու ժամացոյցը կէսօր հնչեց, որից յետոյ խփեց Անժելուսի ժամը։ Միևնոյն րոպէին, դուրսը, պատուհանների տակ թնդացին գերմանական փողերը, որ վերադառնում էին վարժութիւնից։ Պ. Համէլը վեր կացաւ, կանգնեց բոլորովին գունատված։ Նա երբէք ինձ այդչափ մեծ չէր թւացել.

— Իմ բարեկամներ,—ասաց նա,—իմ բարեկամներ, ես... ես... ես...

Նա ուզում էր խօսել, բայց ինչ որ բան խեղդում էր նրան։ Վերջ ի վերջոյ նա չը կարողացաւ ասել, ինչ որ ուզում էր, իսկոյն շուռ եկաւ դէպի գրատախտակը, վերցրեց մի կտոր կաւիճ և ճիգ գործ դնելով՝ մեծ տառերով գրեց՝ «Կեցցէ Ֆրանսիան» ու գլուխը պատին կռթնած մնաց այնտեղ՝ առանց կարողանալու խօսել։ Ձեռքով մեզ նշան արեց թէ «Դասը վերջացաւ, գնացէք»։

Թարգմ. Հայկ Ժամկոչեան

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ժողովրդական մասսաների դաստիարակութիւնը)

(Վ. Կուրբսկիի)

I

Վաղուց արդէն անցել են այն ժամանակները, երբ երկիրները ապրում էին առանձին կամ պակաս փակ կեանքով, համեմատաբար քիչ կախում ունենալով շրջապատող ազգերի գործունէութեան այս կամ այն բնաւորութիւնից և կեանքի կազմից։ Այժմ բոլոր կուլտուրական ազգերը տնտեսապէս և քաղաքականապէս մի ընդհանուր կծիկ են դարձել, կանգնած են իրար դէմ հանդիման, հանդիսանում են աշխատակիցներ և մրցակիցներ տիեզերական կռուի համայն դաշտում։ Եւ թող լռեն հրացաններն ու թնդանօթները, թող զրահանաւերը լողան միայն հանդիսաւոր ցոյցերի և վարժութիւնների համար, միջազգային պատերազմը, մի երկրի կռիւը միւսների հետ շարունակվում է յամառօրէն, կատաղի կերպով և անընդհատ։ Ազգերի կռիւը մղվում է գիտելիքներով, մտաւոր զարգացման գերազանցութեամբ, ժողովրդական եռանդի արտայայտութեան աստիճանով, տեխնիկայի կատարելութեամբ, անձնական, հասարակական և համազգային ինքնագործունէութեան լայն ծաւալով, սօցիալական արդարութեան բարձրութեամբ և քաղաքական ազատութեան ընդարձակութեամբ պետական կառուցւածքում։

Այն երկիրները, ուր ժողովրդական մասսաներում, ազգաբնակութեան ամենաբազմաթիւ ստորին խաւերում, թագաւորում է մտաւոր զարգացման ամենացածր մակերևոյթը և համարեա կատարելապէս բացակայում է գիտական, տեխնիկական և այլ գիտելիքները. այն երկիրները, ուր ժողովրդական եռանդը ճնշված է և անգործութեան դատապարտված, ուր ժողովրդի կամքը թուլացած է, երկչոտ է և անհաստատ. այն երկիրները, ուր թէ անհատի, թէ հասարակութեան և թէ ամբողջ ժողովրդի ողջ կեանքը կապկպած է, պարփակված է պետական խնամատարութեան երկաթէ կապիչների մէջ, որտեղ ամեն ինչ ուղղված է ազգաբնակութիւնը ենթարկելու պետական իշխանութեան նորանոր սահմանափակումներին, այլ ոչ ճորտութիւնից ազատագրելուն, այդպիսի երկիրները ամենախաղաղ ժամանակն էլ, օրէ-օր, քայլ առ քայլ, կը նուաճվեն ուրիշ աւելի լուսաւորված, աւելի զարգացած ու աւելի եռանդոտ, դէպի ինքը աւելի վստահ, ինքնուրոյն, ազատութեան սէր ազգերի կողմից։ Թէ գիտելիքների հարստութեան մէջ, թէ մտաւոր զարգացման ույժի մէջ յետամնացները ստրուկներ են և հարկատուներ իրանց սեփական տանը, այդ տեսակ ազգերը անխուսափելիօրէն դատապարտված են իրանցից առաջադիմած երկիրների ստրուկներն ու հարկատուները լինելու։

Թիւրքիայի, Չինաստանի, Եապոնիայի, Պարսկաստանի պատմութիւնը մինչև վերջին օրերս պարզապէս վկայում են, որ այժմ պատերազմի զէնքերը փոխվում են։

Պատերազմում են ոչ միայն հրացաններով ու թնդանօթներով, այլ յաճախ և աւելի գործարանական գործիքներով, մեքենաներով, էլեկտրօններով, բանկերով։ Ցետամնաց ազգերին թողնում են իրանց սեփական կառավարութիւնը, իսկ նուաճում նրանց տնտեսապէս՝ արդիւնաբերութեամբ և առևտուրով։ Միաժամանակ պատերազմական մեծ տուգանքներ (կոնտրիբուցիաներ) չեն դնում, բայց տարէ-տարի, ինչպէս մի անհագին նասոսով, ակցիաներով և տոկոսներով ծծում են յետամնաց երկիրներից նըրա ժողովրդական հարստութիւնը։ Արիւնը չեն թափում, այլ ծծում են։ Եւ այդ բոլորը խաղաղ կերպով, առանց աղմուկի։ Եւ այդ բոլորը միևնոյն ժամանակ անխուսափելիօրէն անհանդուրժելի։ Անհանդուրժելի, քանի որ ժողովրդական յետամնացութիւնը, ժողովրդական թուլամորթութիւնը, ժողովրդական բթացումը, ժողովրդական շղթայակապութիւնը դեռ ևս չէ վերացված։

Եւ որքան էլ որ աղաղակելու լինենք, ինչ էլ որ գրենք, ուր և ումն էլ որ գանգատվելու լինենք, այնուամենայնիւ օտարերկրեայ կապիտալի հպատակութեան տակն ենք ընկնելու։ Նա ճնշելու է մեզ, նեղելու է, յափշտակելու, նա ծծելու ու քամելու է մեզ, քանի որ ույժ ունի, քանի ընդդիմութեան չի հանդիպի հէնց մեր կողմից, ի դէմս մեր եռանդի, մեր ձեռներէցութեան, մեր խելքի, մեր գիտելիքների, մեր սեփական ժողովրդի արժանապատւութեան, մեր ինքնագիտակցութեան, ինքնայարգութեան, մեր սեփական կռւի ամեն մի՝ և տնտեսական, և քաղաքական, և կրօնական, և սօցիալական ազատութեան համար։

Միլիոնաւոր պարզամիտ հայրենասէրներ հարցը լուծում են շատ հասարակ կերպով։ Ասում են.

—Արգելել, թոյլ չը տալ, հեռացնել, փակել օտարերկրեայ կապիտալիստների առաջ դէպի երկրի հարստութիւնները տանող ճանապարհը։

Մի շատ սովորական, հասարակ վճիռ, բայց անիրագործելի։ Ոչ ազատվել, ոչ էլ պաշտպանվել կարող է կուլտուրապէս յետամնաց երկիրը օտարերկրեայ կապիտալի խուժումից, ինչպէս որ անկարող էր Ռուսաստանը ոչ ազատվել և ոչ էլ պաշտպանվել թաթարների, Կարլոս XII-ի, Նապոլէոն I-ի խուժումներից։ Թաթարները, Կարլոս XII-ը, Նապոլէոն I-ը ուժեղ էին Ռուսաստանից, ուստի և նրանք գրոհ էին տալիս ու գրաւում, մինչև որ Ռուսաստանը հաւաքեց իր ոյժերը և ետ մղեց նրանց։

Նոյնն էլ օտարերկրեայ կապիտալի խուժումի, օտարերկրեայ յափշտակութեան մասին։ Նրանց դիմադրել չէք կարող, եթէ ինքներդ ուժեղ չը լինէք և նոյնիսկ նրանից աւելի ուժեղ։ Կապիտալը ույժ է, և այն էլ անգութ, պղտոր ույժ, որ տրորում է առանց տատանվելու, բայց և նա ահագին, հզօր ույժ է։ Ամբարված խելքի, ամբարված գիտութեան, եռանդի, դէպի ունեցած հաւատի ամբարված մի հսկայական ույժ։ Որպէսզի կարելի լինի նրա դէմ կռիւ մղել, նրան յաղթել, պէտք է որ այդ կռիւ մղողը ինքն էլ ամբարի իր մէջ թէ խելք, թէ գիտութիւն, թէ աշխատութիւն, թէ կամքի ույժ, թէ հաւատ դէպի իր անձը, մի խօսքով անընդունակ լինի սարկանալու։ Հարկաւոր է որ նա ազատվի ստրկական բթացածութիւնից, թուլամորթութիւնից և ստրկի երկչոտութիւնից։ Հարկաւոր է, որ նա ինքն էլ դառնայ ույժ։

Լ. Դանիէլեան

շինական*) հասարակութիւնը ունի իր ընդհանուր տանուտէրը, իսկ այդ հասարակութեան մէջ մտնող գիւղերն ունեն իրանց տանուտէրի օգնականները (փոխարէն ռուսական ստարօստա-ուագների)։

Զանազանութիւնը մեր շինական հասարակութեան և ռուսական գիւղախմբի միջև այն է, որ մեզ մօտ շինական սխոդ-ժողովը բաղկացած է բոլոր ցուցակագրված ծխերի ներկայացուցիչներից, այսինքն մի քանի հարիւր անգամ հազար մարդկանցից, այն ինչ ռուսական ժողովին մասնակցում են ընտրված ներկայացուցիչներ։ Մեզ մօտ շինական ժողովը անկարգ և աղմկող բազմութեան մի հաւաքոյթ է, երբ մանաւանդ քննվում է մի կարևոր խնդիր և լարված են գիւղական կուսակցութիւնների կրքերը։ Հարկաւ, այս անմիջական ներկայացուցչութիւնը արդիւնաւէտութիւն չի ցոյց տալիս և միշտ էլ տրտունջներ ու գանգատներ են լսվել այդ ժողովների մասին։ Մեզ մօտ շինական ժողովները, շնորհիւ մասնակցելու իրաւունք ունեցողների շատութեան, որ նշանակում է, թէ բացակայողների քանակը յաճախ գերազանցել է ներկայ եղողներին, դարձել են հլու կամակատար գիւղական ուժեղ խմբերի ձեռքում. վերջիններս շինական ժողովների անունից կայացրել են որոշումներ, իսկ օրէնքով պահանջված ստորագրութիւնները հաւաքել՝ թուղթ պտրտցնելով գիւղերում և անհատապէս ազդեցութիւն գործադրելով ճնշված շինականների վրա։

Անդրկովկասի նահանգապետները ճարպիկ տանուտէրներ, հմուտ գրագիրներ և վայելուչ գիւղական դիւանատներ ունենալու համար կարողացան իրանց նախաձեռնութեամբ շինական հասարակութեան ծաւալը փոփոխել, խոշոր շինական վարչական միաւորներ ստեղծել, որ նրանք կարող լինեն կրելու վերը յիշած պաշտօնեաների և հաստատութեան ծախքերը, սակայն նրանք չէին կարող ձեռնամուխ լինել նաև գիւղացիների ընտրողական իրաւունքներին, քանի որ դա չափազանց ակնբախ նորութիւն կը լինէր և օրէնքի պարզ խախտումն։ Պէտք էր օրինաւորութիւն տալ կատարված փաստին, պէտք էր ճանաչեցնել տալ օրէնքին, որ Անդրկովկասի շինական կարգը ընդունել է ռուսականի ձև և որ պահանջվում է լրացնել եղածի պակասաւոր կողմերը։

Այդ անում է յունիսի 26-ի օրէնքը, որի մասին էլ այսուհետև կը լինի մեր խօսքը։

Բագու. Դ. Անանուն

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Աւերակների մօտ

Շուլավէր, 11 յուլիսի

Աւերված, քարին հաւասարված Սոդոմ-Գոմօրին է նման Շուլավէրի այն մասը, որ ենթարկվել է յունիսի 25-ին պատմական հեղեղի կատաղի հոսանքին։ Բազմաթիւ նոյն իսկ եւրոպական տներ այնպէս են կործանվել, որ շատերի հետքն անգամ չէ երեւում, թէ մի ժամանակ այնտեղ տներ են եղել։ Իսկ այդ տնատէրերը իրանց հայրենիքում դարձել են մի-մի ընչազուրկ գաղթականներ և ձեռքերը ծոցներին շրջում են շշմածի նման։ Շուլավէրի հասարակութեան գիտակից մասը ամեն կերպ աշխատում է վնասվածներին օգնութեան գալ։

Աւերված տներից ոչ պակաս ագալի տեսարան է ներկայացնում և ջրատար եղած ու հողին հաւասարված այգիների շարքը։ Վնասը թէև հաշված էր կէս միլիոնաչափ, բայց հազիւ թէ այդ թիւը կարելի լինի ճիշդ համարել, որովհետև դեռ վերջնականապէս չէ պարզված և թւում է, թէ էլ աւելի մեծ պէտք է լինի վնասը, քան թէ առաջ բերվածը։

Հեղեղներից վնասվել էր և Շուլավէրին խմելու ջուր մատակարարող ջրանցքը, բայց սա, շնորհիւ տանուտէրի եռանդուն ջանքերի, վերականգնված է և ջուրը ստացվում է անխափան կերպով։

Հունձը համարեա վերջացած է. եռուն կերպով կրում են խուրձը, և հացի սաստիկ պակասութիւն ունեցողներից ոմանք արդէն կալ էլ են կալսում։ Բերքը անբաւարար է սպասվում, այգիները եա ոչինչ չեն խոստանում, և յայտնի «շէն Շուլավէրը» այլ եւս առաջվայ Շուլավէրը չէ... Բամբակի արտերը որոշ չափով խոստանում են բաւարար արդիւնք, եթէ ի հարկէ մինչև քաղը զերծ մնան բնութեան անողոք պատահարներից։ Մշակը անասելի թանգութեան է հասել։ Հնձող մշակը 3 ր. է օրական, իսկ դաշտային այլ աշխատանքներինը 2 ր. և էլ աւելի։

Եօլչի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Այսօր Պետրոգրադ են մեկնում գինեգործա-արդիւնաբերական համառուսական համագումարին մասնակցելու համար Ս. Սուլխանեան, Ա. Եսֆիաճեանը և Տ. Աֆրիկեանը։

*) Մենք «շինական» բառը գործածում ենք «գիւղական»-ի այն պատճառով, որ պատմականօրէն հայ-թուրքական գաւառների գիւղացիները ռուսական օրէնսդրութեան մէջ կոչվել են поселяне, որից և губернское по поселянскимъ дѣламъ присутствіе և այլն, իսկ поселяне բառի թարգմանութիւնը կը լինի շինական։

◆ Յուլիսի 15-ին քաղաքագլխի նախագահութեամբ կայացաւ քաղաքների միութեան կովկասեան բաժանմունքի բիւրոյի և միութեան կոմիտէի անդամների առանձին խորհրդակցութիւնը մասնակցութեամբ Կարմիր Խաչի լիազօր Լ. Վ. Գոլուբէվի, պրոֆ. Միրտովցէվի և այլոց։ Խորհրդակցութեան մէջ, ի միջի այլոց, որոշվեց խնդրել զինուորական իշխանութիւններին անյապաղ յայտնել քաղաքային սանիտարական-բժշկական մարմին բոլոր սուր ստամոքսային ու խօլերայի կասկածելի նշաններով տեղի ունեցող հիւանդութիւնների մասին, որպէսզի քաղաքն իր կողմից կարող լինի ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ։ Յետոյ զեկուցվեց այն միջոցների մասին, որ ձեռք է առել քաղաքը ազգաբնակութեան մէջ համաճարակի առաջն առնելու համար։ Ազգաբնակութեանը խորհուրդ է տրվում խմել միմիայն եռացրած ջուր։

◆ Շաքարի և շաքարաւազի ներմուծումը վագոններով Թիֆլիս ամենայն օր շարունակվում է կանոնաւոր կերպով։

◆ Յուլիսի 13-ին քաղաքային սպանդանոցն են եղել բերված մասցուներ. տեղական տաւար՝ 797 գլուխ, որից վաճառված է 578 գլուխը՝ 66 ր. 80 կ. միջին արժէքով, հորթեր՝ 9 գլուխ 7 ր. 66 կ. միջին արժողութեամբ, 163 գլուխ գոմէշ, որից վաճառված է 123 գլուխ 44 ր. 12 կ. միջին արժողութեամբ, թուշի ոչխար՝ 1010 գլուխ, որից վաճառված է 968 գլուխ 6 ր. 03 կ. միջին արժողութեամբ։ Դրանցից մորթել են՝ 376 գլուխ տաւար ու գոմէշ, իսկ ոչխար 721 գլուխ։ Յուլիսի 14-ին բերված են եղել 201 գլուխ մասցու տաւար, որից վաճառված է 134 գլուխ 55 ր. 84 կ. միջին արժողութեամբ. 8 գլուխ գոմէշ վաճառված է 70 ր. միջին արժողութեամբ, թուշի ոչխար՝ 1332 գլուխ, որից վաճառված է 654 գլուխ՝ 5 ր. 71 կ. միջին արժողութեամբ։ Մորթված է տաւար 258 գլուխ, հորթ՝ 7 հատ, ոչխար՝ 778 գլուխ, խոզ 2 հատ. ընդամենը՝ 1045 գլուխ։ Համաձայն սպանդանոցի տեսեալների՝ յուլիսի 6 ից մինչև 11-ը մսավաճառների վրա տաւարի միսը արժենում էր միջին հաշւով 15,1 կոպէկ ֆունտը, կամ թէ 6 ր. 4,5 կոպէկ պուդը. ոչխարի մսի ֆունտը 15,3 կ., իսկ պուդը՝ 6 ր. 11,5 կոպէկ։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը պատուիրել է ոստիկանական պաշտօնեաներին ցուցակագրել բոլոր թոնիրներում ալիւրի եղած պաշարը և ստորագրութիւն վերցնել հացթուխներից, որ նրանք չեն դադարեցնի հաց թխելը, ինչպէս խօսվում է քաղաքում։

◆ Մինչ հացթուխներն օրինական ճանապարհով աշխատում են աւելացնել տալ հացի գները գոնէ ½ կամ 1 կոպէկով, շուկաների և բազարների առևտրականները միանգամայն կամայականօրէն, իրանց քէֆի ուզածին պէս, վաղուց են աւելացրել կենսական մթերքների գները և շահագործում են ազգաբնակութեան աղքատ ու միջին դասերին բառիս բուն նշանակութեամբ։ Ի հարկէ քաղաքային վարչութեան նշանակած «տակսան» բոլորովին գոյութիւն չունի։ Այդ «տակսայի» ըժով, օրինակ, գետնախնձորը պէտք վաճառվէր ամենաշատը 4 կ. ֆունտը, մինչդեռ ագահ առևտրականները խօսք մէկ արած ծախում են ֆունտը 6—7 կ., նոյնպէս կաղամբը, պամիդօրը, որ անցեալներում այս յուլիսի կէսերին վաճառվել է ֆունտը ամենաշատը 3—5 կոպէկ, այժմ ամենավատ տեսակը ծախվում է ֆունտը 10 կ., մի քիչ լաւը 12 կ.։ Պանրի ֆունտը հասել է առասպելական գների. Թիֆլիսի համար ֆունտը 28—30 կ., լիմոնի հատը հազիւ 15—20 կ. կարելի է ձեռք բերել։ Իսկ ինչ միջոցներ է ձեռք առնում քաղաքային վարչութիւնը այդ չարիքի առաջն առնելու համար. համարեա ոչինչ։

◆ Վերջին մի քանի օրերը եղանակը քաղաքում համեմատաբար զովացաւ։ Երեկոները փչում է դուրեկան զովարար քամի։

◆ Վրաստանի էկզարխը և սինոդի օբէր-պրոկուրորը հեռագիրներ են փոխանակել։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը, նկատի առնելով ջրի պակասութիւնը քաղաքում, խորհուրդ է տալիս արուարձանների բնակիչներին գիշերվանից վերցնել ջուր առանձին ամաններով և գործածել այդ ջուրը ցերեկներով։

◆ «Т. Л.»-ը հաղորդում է, որ Թիֆլիսում ստացված տեղեկութիւնների համաձայն՝ Պետրոգրադ մեկնելու արգելքը վերացված է։

◆ «Մշակի» խմբագրութիւնը ստացաւ, Նպաստամատոյց Ընկերութեանը յանձնելու համար, Վանի թալանվածների օգտին, պ. պ. Գրիգոր և Աբգար Յովսէփեանցներից մի կապոց զանազան տեսակ հին հագուստեղէն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Սահմանադիր-ռամկավարները Դումայի նիստերից մինում առաջարկութիւն են անելու տարածելու ընտրողական իրաւունքները, քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ, նաև բնակարան վարձողների վրա։

◆ Պետրոգրադ են հասել Դումայի համարեա բոլոր անդամները։ Տեղի են ունենում ֆրակցիաների խորհրդակցութիւններ։ Սպասվում է, որ յուլիսի 19-ը դառնայ նոր պատմական օր ռուսական կեանքում։ Դումայի բացումը լինելու է շատ հանդիսաւոր։

◆ Պ. Հ. Գ.-ը հաղորդում է, որ Պետական խորհրդի նախագահ նշանակվեց խորհրդի անդամ Կուլոմզինը։

◆ „Р. Сл." ին հաղորդում են Պետրոգրադից, որ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը մտադիր է Վարշավայի համալսարանի ուսանողներին բաժանել զանազան համալսարաններում ըստ իրանց ուսանողների ընտրութեան։ Միջնակարգ ու ստորին կրթական հաստատութիւնների սաներին թոյլ կը տրվի շարունակել ուսումը այն տեղերում, ուր կը բնակվեն նրանց ծնողները։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Քութայիսի, Սէնակիի, Զուգդիդի և այլ շրջանների գիւղերում հեղեղներից առաջ եկած վնասը միլիոնների է հասնում։ «Ձխէնիս-Ծղալիս» կոչված գետի եզերքներին գտնվել են 18 դիակներ, հասակաւորների և երեխաների մարմնի մասեր. փչացած են մեծ քանակութեամբ անասուններ և թռչուններ, աւերված են տներ, այգիներ և այլն։ Վրաց Բարեգ. Ընկ. դիմելով փոխարքային խնդրել է կառավարութիւնից աջակցութիւն, պարտաւորեցնելով միևնոյն ժամանակ և Պետրոգրադ մեկնող դեպուտատ Չխէնկելիին, որպէսզի սա էլ իր կողմից միջնորդէ կառավարութեան առաջ՝ հեղեղներից վնասվածներին օգնութիւն հասցնելու նպատակով։

◆ Կախէթի մի որոշ շրջանում բերքը թէև լաւն է լինելու, բայց երկիւղ կայ, որ աշխատող ձեռքերի բացակայութեան պատճառով՝ արտերը մնան առանց հնձվելու և փչանան։

ԳՐԱԿԱՆ., ԳԻՏԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Տարիներ առաջ Թիֆլիսում կազմվեց Երաժշտագէտների Ընկ.՝ նախաձեռնութեամբ պ. պ. Ա. Պրիվետարայի, Մատկովսկիի, Վասիլեվի, Կնինայի և այլն։ Այդ Ընկերութիւնը ծնունդ առաւ Գրական-Գեղարուեստական Սալոնում, որը խանձարուրեց, փայփայեց նրա առաջին քայլերը։ Կենսունակ ու կայտառ էր նորածինը, և ծիլերը սկսել էին բարգաւաճել։ Երեք տարի յետոյ Ընկերութեան նախագահ երաժշտագէտ Կնինայի և փոխ-նախագահ Մատկովսկիի միջև սև կատու, սակայն, անցաւ։ Ընկերութիւնը դարձաւ կուսակցական։ Մատկովսկին ընդհանուր ժողովում ընտրվեց նախագահ։ Կնինան վշտացաւ, հեռացաւ։ Մի փոքր ուշ՝ այդ Ընկերութիւնը, որ կուսակցական էր դարձել, գնաց այլ տեղ ապաստարան գտնելու։ Թիֆլիսից հեռացել էր, Մոսկվա տեղափոխվել Մատկովսկին (դաշնակահար)։ Գրական-Գեղարուեստական Սալոնը այլ եւս դադարել էր յարաբերութիւն ունենալ այդ Ընկերութեան հետ։ Այժմ, տարիներ յետոյ, ծերունի երաժիշտ Կնինան, որ Մատկովսկիի հեռանալուց յետոյ նորից իր ձեռքն էր առել Երաժշտագէտների այդ Ընկերութեան և դպրոցի ղեկը, ձեռք էր բերել նրա համար ձրի տուն և այլն, վաճառել է թէ Ընկերութեան տունը և թէ դպրոցապատկան թանգարժէք դաշնամուրներն ու այլ պարագաները։ Գործը յանձնվել է քրէական դատի, իսկ ընդհանուր ժողովը այս օրերս ընտրեց այդ Ընկերութեան՝ Թիֆլիսում Երաժշտական Կրթութիւն Տարածող Ընկ. համար նախագահ Միքայէլ Աթարբէկեանին, իսկ դպրոցի տեսուչ՝ երաժշտագէտ Ա. Պրիվետարային, որի եռանդուն ջանքերը և անձնուէր գործունէութիւնը չը գնահատվեցին Կնինայի երկրորդ իշխանութեան օրով։

Երաժշտագէտների վերակազմված այս Ընկ. տեսուչ Ա. Պրիվետարայի ջանքերով արդէն կազմված է առաջիկայ սեպտ. 1-ից բացվող դպրոցի դասատուների ցանկը, ուր ի միջի այլոց, բացի տեղական ույժերից, տեսնում ենք Ռուսաստանում յայտնի նշանաւոր ույժեր էլ։

Ջերմագին ողջունում ենք Թիֆլիսի Երաժշտ. Կրթութիւն Տարածող Ընկ. վերածնունդը, ցանկանալով անվհատ, յարատև, բարգաւաճ գործունէութիւն։

Տ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ *Մեր սերունդը ճաղատ ու անատամ.* — Լոնդոնի բժիշկներից մէկը՝ Ստիպ, գիտական հետազօտութիւնների հիման վրա, եկել է այն եզրակացութեան, որ մեր ապագայ սերունդը պէտք է լինի ճաղատ ու անատամ։ Մարզանքներն ու շարժումները զով օդում կարող են այդ բանը ուշացնել, բայց ոչ առաջն առնել։ Այդ չարիքի պատճառը Ստիպը տեսնում է ժամանակակից կեանքի տենդային զարկի՝ գործունէութեան մէջ։ Մտաւոր աշխատանքը ամենաչար թշնամին է մազերի։ Իբրև ապացոյց՝ նա բերում է կանանց, որոնց մէջ շատ քիչ ճաղատներ կան, ինչպէս բացատրում է բժ. Ստիպը, որովհետև կինը շատ չէ լարում իր ուղեղը։ 1000 հոգի 30-ամեայ տղամարդկանցից 30-ը ճաղատ է, մինչդեռ կանանց մազերը հիանալի կերպով պահպանվում են մինչև 40 տարեկան հասակը։ Ամենամեծ տոկոսը ճաղատների՝ տալիս են մաթեմատիկները, փիլիսոփաները, գրողները, այսինքն այնպիսի մարդիկ, որոնք ամենից աւելի են ապրում մտաւոր ինտենսիվ կեանքով։

Ոչ այնչափ արագութեամբ, ինչպէս մազերը, բայց և այնպէս հետզհետէ կորցնում է մարդկութիւնը ատամները ևս. չը նայելով ատամնաբուժութեան տարածվելուն, որի մասին հին ժամանակները ոչ ոք չէր մտածում, այդ չարիքը բժ. Ստիպը վերագրում է սննդի մթերքների կեղծումներին և անկանոն անդաստութեան։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի ժողովարանի ամառային շինութեան մէջ երկրորդ հերթական հայկական ներկայացումը տեղի ունեցաւ յուլիսի 16-ին, հինգշաբթի օրը։

Առաջինը ներկայացվեց «Զարաճճի» 3 արար. կոմէդիան, որի մէջ Նունէի կենտրոնական դերը խաղում էր տ. Արուսեակը։ Տիկինը աջողութեամբ տարաւ իր դերը, պահում է իրան բեմի վրա բաւական ազատ և, հարկաւ, կարևոր կանացի ույժերի թւում պէտք է դասվի հայ դերասանական խմբակցութեան մէջ։

Ավեան շատ տիպիկ կերպով խաղաց Փառնակէս վաճառականի ծիծաղաշարժ դերը, չընկնելով աւելորդ չափազանցութիւնների մէջ։

Սովորականի նման աջող էր Ղազարեան Յովակիմ ծառայի փոքր դերում։

Վատ չէր տ. Մարգօն Նատալիայի դերում։

Երկրորդը ներկայացվեց «Վէրօչկի գաղտնիքը» ուրախ 1 գործ. վօդեվիլը։ Սրա մէջ մեծ զուարճութիւն պատճառեցին հանդիսականներին տ. Զաբել, տ. Անահիտ, պ. պ. Ավեան, Ալիխանեան, Ղազարեան և տ. Մարգօ։

Այս տեսակ օրերում հասարակութիւնը մէկ-մէկ զուարճացնելը տեղին է և ցանկալի։

Ռեցենզենտ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐԶ ԽՕՍՔԵՐ

«Մշակի» № 150-ում պ. Շիրվանզադէն մի ակնարկ ձգելով մեր հարուստ դասակարգի անտարբերութեան վրա՝ նիւթական զոհաբերութեան տեսակէտից, ի հարկէ, ներկայ նշանակալից քաղաքական վայրկեանում, գտնում է նրա վարմունքը աններելի պախարակելի և այլն և այլն։

Այս առաջաբանից յետոյ նա պատահում է «մի ինտելիգենտ կամաւորի, որ նոր է վերադարձել պատերազմի դաշտից։ Նա վիրաւոր է. մի գնդակ ջարդել է նրա ճակատը, միւսը՝ նրա աջ թևը... Զինուորական իշխանութիւնը նրա քաջութիւնը վարձատրել է երկու Գէորգեան խաչերով և մի մէդալով։ Սառն, օբեկտիվ նա նկարագրեց հայ կամաւորների քաջագործութիւնները կուի դաշտում և ռուս զինուորականների հիացմունքը նրանց անվեհերութեան մասին։ Բայց ինչ վիճակում են կռւում այդ հերոսները։ Ամաչում եմ առաջ բերել պատմողի նկարագիրը։ Բաւական է ասել, որ նրանց կօշիկները պատռոտվել են և, Հայաստանի քարքարոտ լեռների վրա և կիրճերի մէջ նրանք կռւում են ոտաբոբիկ և քաղցած։

«Մի ժամ անցած, պատահում եմ մեր կենտր. Բիւրոյի անդամներից մէկին.

«— Ինչու էք թողնում այդ վիճակում հերոսները։

«— Ի՞նչ անենք, դրամ չունենք, գանձարանը դատարկվել է, հարուստները չեն տալիս ..»։

Գործին, կամաւորական գործի կուլիսներին անծանօթ ընթերցողը պ. Շիրվանզադէի սոյն գրութիւնից այս եզրակացութիւնը կը հանի։ Թիֆլիսում գոյութիւն ունեցող կենտր. Բիւրոն դրամական նպաստ է տալիս հայ կամաւորների խմբերին, բայց որովհետև վերջերս հայ հարուստները այլևս չեն բարեհաճում փող տալ, ուստի և Բիւրոն չէ կարողանում իր պարտականութիւնը լիովին կատարել հանդէպ հայ կամաւորների մասնաւորապէս և հայ ժողովրդի ընդհանրապէս։ Ապացոյց՝ ինտելիգենտ կամաւորի պատմածը. կամաւորները կռւում են ոտաբոբիկ, կօշիկները պատռոտվել են։ Եւ երբ պ. Շիրվանզադէն վերոյիշեալ կամաւորի պատմածները լսելուց մի ժամ յետոյ Բիւրոյի անդամներից մէկին հանդիպելով հարցնում է պատճառը կամաւորների այդ աննախանձելի վիճակի, պ. Շիրվանզադէի խօսակիցը պատասխանում է. «Դրամ չունենք, գանձարանը դատարկվել է, հարուստները չեն տալիս...»։

Բայց այդ պատասխանը, յամենայն դէպս, չի արդարացնում Բիւրոյի գործելակերպը ներկայ դրութեան հանդէպ, մանաւանդ որ դրան իրողութիւնը շարունակում է մնալ նոյնը, որ հետևեալն է.

Բիւրոն ստացել է և ստանում է տասնեակ, եթէ չասենք հարիւր-հազարներ, հայ կամաւորների համար... Նա ըստ հնարաւորութեան օգնում է հայ կամաւորների I, II, III, IV և V խմբերին, որոնք վայելում են նրա հովանաւորութիւնը։ Այն մի ինտելիգենտ կամաւորը, որին պատահել է պ. Շիրվանզադէն, հայ կամաւորների VI զօրագնդի փոխ-հրամանատար Հայկ Բժշկեանն է, որի արտասովոր հերոսութիւնը ռուս բարձր զինուորական իշխանութիւնը վարձատրել է խաչերով, մէդալներով և գովասանքներով։

Ոտաբոբիկ և պատռոտված կօշիկներով կռւողները նոյն այդ VI զօրագնդի զինուորներն են, որոնք, ինչպէս ասաց Թիֆլիսի թեմի առաջնորդը Աւշարեանի հոգեհանգստին, մի բարձր ռուս զինուորականի ասելով՝ «կռւում էին իբրև առիւծներ» Բասէնի դաշտում՝ հայրենիքի ազատութեան համար։

Վերջապէս դա այն VI հայ կամաւորական գունդն է, որ Բիւրոյից ոչ մի կոպէկ, ոչ մի գրոշ չէ ստացել մինչև տողերիս գրելու ժամանակը.. Ոչ միայն չէ ստացել, այլև, ցաւօք սրտի պիտի ասենք, հալածվել է թէ շրջաբերականներով և թէ այլ միջոցներով։

Ի՞նչ կը լինէր այդ հալածված VI գնդի դրութիւնը, եթէ Ամերիկայի հեռաւոր համակիրները օգնութեան չը գային... Ազգը տալիս է, յամենայն դէպս, Բիւրոյի թեարկեալ կամաւորական խմբերին մի որոշ չափով... Եւ էլի մարդիկ խիստ դժգոհ են։ Իսկ ինչ պէտք է ասենք մենք, երբ այդ ազգի կոպէկներից ոչ մէկը չէ գնում այն «առիւծների» պատռոտած կօշիկները կարկատելու և բոբիկ ոտքերը ծածկելու սրբազան գործին...

Ի՞նչն է այս բոլորի պատճառը։ Ինչու չը պէտք է պարզ յայտնել VI գնդին չօգնելու պատճառը։

Դոկ. Ս. Տաշիր

Ժամանակաւոր խմբագիր՝ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի	Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	»	Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »		12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	»	Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	»	Ջուլֆա	8 ժ. 5 ր.	երեկ.
	»	Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Գուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահատ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երկշ. հինգշ. և շաբ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։
ԳԻՆ-Բ.ՓԻԺԿ ՏԵՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—121

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ են հարկաւոր Նուխու հայոց երկսեռ վեցամեայ դպրոցի համար.
Մէկ ուսուցիչ՝ հայոց լեզուի և ընդհ. աշխարհագրութեան։
Մէկ ուսուցիչ կամ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ՝ ռուսաց լեզուի, պատմութեան և աշխարհագրութեան։
Մի ուսուցիչ՝ երգի, ձայնագրութեան, այլ և խմբապետութեան համար։
Դիմել դպրոցի տեսուչ՝ ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆՑԻՆ՝ Թիֆլիս, Սապյօրնայա փողոց № 9, բն. Մարգարեանի (Саперная, 9. кв. Маркарова). ժամը 2—6-ը։
(Հ. 2) 468. 4—2

„Մշակի" խմբագրատանը վաճառվում են
ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԱՏՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ.
1) Հասարակութեան նեցուկները, Հ. Իբսէնի, թարգ. Լ. Բաբայեանի 50 կ.
2) Նոր կեանքի շեմքում, դրամ. էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Բ-ի 40 կ.
3) Նշանվածներ, պիէս 3 գործ., Ալ. Աբելեանի . . . . . . 60 կ.
4) Ռւսանողներ, 3 գործ., Գ. Բաշինջաղեանի . . . . . . 50 կ.
5) Կայէնի ճանկերում, դրամա 5 գործ. Ալ. Առաքելեանի . . . . 50 կ.
6) Մաչղա, դրամա, 5 գործ. Լևոն Մանուէլեանի . . . . . . 40 կ.
(3) 0—2

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.